

**UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA**

Mirjam Jeglič

**STAROZAVEZNO OZADJE POJMOVANJA RESNICE
V JANEZOVEM EVANGELIJU**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2016

**UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA**

UNIVERZITETNI PROGRAM TEOLOŠKE IN RELIGIJSKE ŠTUDIJE

Mirjam Jeglič

**STAROZAVEZNO OZADJE POJMOVANJA RESNICE
V JANEZOVEM EVANGELIJU**

DIPLOMSKO DELO

Mentor:izr. prof. dr. Maria Carmela Palmisano

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Najprej hvala moji mentorici, prof. Marii Carmeli Palmisano, za njeno vodenje, pomoč in podporo pri nastajanju celotnega diplomskega dela. Hvala za vse strokovne usmeritve, stalno razpoložljivost in navdušenost nad diplomskim delom, ki ste mi ga v tem času izkazali.

Najlepša hvala moji družini, za vso potrpežljivost in za vse vzpodbude v času pisanja zaključnega dela.

Hvala mojim bivšim sošolcem iz Teološke fakultete: Dejanu, Mihu, Ani, Primožu, Anamariji in Petri, za vsa spoznanja, ki mi jih je prineslo in jih prinaša vaše prijateljstvo.

Hvala tudi Karmen Kunc za prevod povzetka v angleški jezik, Janku J. Pirc za vso tehnično pomoč in Bogdanu Osolinu, ki je delo lektoriral.

SEZNAM KRAJŠAV IN KRATIC

Apd – Apostolska dela

bes. zv. – besedna zveza

db. – dobesedno

Ef – Pismo Efežanom

Est – Estera

Ezk – Ezekiel

Gal – Pismo Galačanom

gl. – glagol, glagolski

gr. – grško

Heb – Pismo Hebrejcem

hebr. – hebrejsko

Iz – Izaija

izr. – izredni

Jak – Jakobovo pismo

Jer – Jeremija

Jn – Evangelij po Janezu

1 Jn – Prvo Janezovo pismo

2 Jn – Drugo Janezovo pismo

3 Jn – Tretje Janezovo pismo

Job – Job

Jon – Jona

Joz – Jozue

KBL³ – Koehler, L., in W. Baumgartner. *Lexicon in Veteris Testamenti libros.*

1 Kor – Prvo pismo Korinčanom

2 Kor – Drugo pismo Korinčanom

1 Kr – Prva knjiga kraljev

2 Kr – Druga knjiga kraljev

1 Krn – Prva kroniška knjiga

2 Krn – Druga kroniška knjiga

Lk – Evangelij po Luku

LXX – Septuaginta

m. sp. – moški spol

Mdr – Knjiga modrosti

Mih – Mihej

1 Mkb – Prva knjiga Makabejcev

mKet – Mišna Ketubot

Mr – Evangelij po Marku

Mt – Evangelij po Mateju

1 Mz – Prva Mojzesova knjiga (Geneza)

2 Mz – Druga Mojzesova knjiga (Eksodus)

3 Mz – Tretja Mojzesova knjiga (Levitik)

4 Mz – Četrta Mojzesova knjiga (Numeri)

5 Mz – Peta Mojzesova knjiga (Devteronomij)

Neh – Nehemija

npr. – na primer

NZ – Nova zaveza

odst. – odstavek

op. – opomba

os. – oseba

Oz – Ozej

oz. – oziroma

podp. – podpoglavje

prb. – približno

Prg – Pregovori

prid. – pridevnik, pridevniški

prisl. – prislov

prof. – profesor

Ps – Psalmi

1 Pt – Prvo Petrovo pismo

1QS – Pravilo skupnosti¹

Raz – Razodetje (Apokalipsa)

¹ Pravilo skupnosti je del Kumranskih rokopisov, ti pa so del mrtvomorskih rokopisov (Zupet 2006, 9). Najdene zvitke so označevali po naslednjem sistemu: črka Q označuje Kumran, pred njo pa stoji številka votline, v kateri je bil najden zvitok. Za črko S stoji hebrejska beseda *Serek*, ki pomeni »pravilo« oz. »red« (54).

Rim – Pismo Rimljanom

Rut – Ruta

1 Sam – Prva Samuelova knjiga

2 Sam – Druga Samuelova knjiga

sam. – samostalnik

Sir – Sirah

Sof – Sofonija

SP – Sveto pismo

SPJ – Sveto pismo; jeruzalemska izdaja

SSP – Sveto pismo; slovenski standardni prevod

SZ – Stara zaveza

TDOT – Theological Dictionary of the Old Testament

1 Tes – Prvo pismo Tesaloničanom

2 Tes – Drugo pismo Tesaloničanom

1 Tim – Prvo pismo Timoteju

2 Tim – Drugo pismo Timoteju

tj. – to je

Tob – Tobit

v. – vrstica

Zah – Zaharija

ž. sp. – ženski spol

KAZALO

ZAHVALA	II
SEZNAM KRAJŠAV IN KRATIC	III
KAZALO	VII
UVOD.....	1
1. BIBLIČNO POJMOVANJE RESNICE S POUDARKOM V STAROZAVEZNIH BESEDILIH	3
1.1 Hebrejsko izrazoslovje (Starozavezni izrazi).....	4
1.1.1 `āman (glagol v qalu, nifalu in hifilu).....	5
1.1.1.1 Qal	5
1.1.1.2 Nifal.....	6
1.1.1.3 Hifil.....	7
1.1.2 `ēmeṭ (samostalnik).....	10
1.1.3 `ēmûnāh (samostalnik).....	13
1.1.4 `āmēn (prislov).....	15
1.2 Grško izrazoslovje (Novozavezni izrazi).....	16
1.2.1 Prevodi hebrejskih izrazov v grščino.....	16
1.2.2 Vpliv različnih sfer na pojmovanje <i>alētheia</i> -e v Novi zavezi	17
1.2.2.1 Starozavezno pojmovanje resnice	17
1.2.2.2 Grška misel (filozofija).....	18
1.2.3 Novozavezna raba.....	20
1.2.3.1 <i>Alētheia</i> (samostalnik).....	21
1.2.3.2 <i>Alēthēs</i> (pridevnik)	23
1.2.3.3 <i>Alēthinos</i> (pridevnik).....	24

1.2.3.4	<i>Alētheuō</i> (glagol).....	25
1.2.3.5	<i>Alēthōs</i> (prislov).....	25
1.3	Zaključek	25
2.	ANALIZA MEST Z OMEMBO »RESNICE« V JANEZOVEM EVANGELIJU.....	27
2.1	»Resnica« (samostalnik).....	27
2.1.1	Milost in resnica (1,14.17)	28
2.1.2	Ravnati po resnici (3,21)	29
2.1.3	V duhu in resnici (4,23.24).....	29
2.1.4	Govoriti resnico.....	31
2.1.5	Resnica ki osvobaja (8,32)	31
2.1.6	Laž kot nasprotje resnice (8,40.44.45.46)	32
2.1.7	Jaz sem pot, resnica in življenje (14,6)	34
2.1.8	Duh resnice (14,17; 15,26; 16,13).....	36
2.1.9	Posvečevanje v resnici (17,17.19).....	38
2.1.10	Sodni kontekst (18,37.38)	40
2.2	»Resničen« (pridevnik).....	42
2.2.1	Vrstice v povezavi z »resničnimi« besedami oz. izjavami.....	42
2.2.2	Vrstice s pomenom »pristnosti«.....	44
2.2.2.1	Resnična luč (1,9)	44
2.2.2.2	Resnični kruh ter resnična jed in pijača (6,32.55)	45
2.2.2.3	Resnična vinska trta (15,1)	45
2.2.2.4	Pravi častilci (4,23)	46
2.2.3	Vrstice v povezavi z »resničnim Bogom«.....	46
2.3	»Resnično« (prislov).....	47
2.3.1	Raba prislova v povezavi z Jezusovimi nazivi.....	48

2.3.1.1	Odrešenik sveta (4,42).....	48
2.3.1.2	Prerok (6,14; 7,40).....	49
2.3.2	Raba prislova v povezavi z držo, ki se razvija iz odkrivanja Jezusove identitete.....	49
2.3.2.1	Spoznanje in učenčevstvo (7,26; 8,31; 17,8).....	49
2.3.2.2	»Pravi« Izraelec (1,47)	50
2.4	»Resnično, Resnično« (<i>'āmēn, 'āmēn</i>)	51
2.5	Zaključek.....	52
3.	RABA POJMA »RESNICA« V JANEZOVEM EVANGELIJU	53
3.1	Resnica kot pot.....	53
3.2	Resnica kot človekova celostna drža.....	56
3.3	Resnica in življenje	58
3.4	Jezus kot dokončno razodetje resnice	59
	SKLEP	62
	POVZETEK	65
	SUMMARY	66
	REFERENCE.....	68

UVOD

Kakšno vrednost ima karkoli v življenju posameznika, če to ni zaznamovano z resnico? Ta je nepogrešljiva že v povsem vsakdanjih situacijah, kot npr. v izmenjavi informacij in pogovorih s soljudmi. Je bistvena sestavina ohranjanja odnosov in daje smisel temu, s čimer se človek ukvarja. V diplomskem delu z naslovom »Starozavezno ozadje pojmovanja resnice v Janezovem evangeliju« bomo tako ugotavljali, kako temeljna knjiga krščanstva, Sveto pismo, opredeli pojem »resnica«. Najprej bomo naredili vpogled v starozavezna besedila, da bi osvetlili razumevanje tega osnovnega teološkega pojma v Janezovem evangeliju, v katerem je resnica ena od osrednjih tem. Ob opiranju na Staro zavezo bomo spoznali tudi, v kakšnih kontekstih se »resnica« pojavi tam.

Zavedamo se, da je izbrano področje zelo obsežno, saj se tematika resnice lahko pojavi tudi tam, kjer se beseda »resnica« ne pojavi. Poleg tega ima slovenski prevod »resnica« na različnih mestih v Svetem pismu lahko za sabo različne hebrejske oz. grške besede. Zato je potrebno tudi natančno opredeliti, katere besede se uporabljajo v bibličnem jeziku pri izražanju pojmovanja resnice. Mi se bomo v našem delu omejili na obravnavo besed, ki izvirajo iz hebrejskega korena *'mn*², in na izpeljanke grškega samostalnika *alētheia*. To pomeni, da je možno, da se npr. izpeljanka besede »resnica« pojavi v Janezovem evangeliju, pa ne bo zajeta v obravnavo, če za njo ne stoji grška beseda *alētheia* oz. njena izpeljanka.

Razvoj izbrane teme bomo obravnavali v treh poglavjih. V prvem poglavju bomo predstavili osnovno hebrejsko in grško besedišče in izpeljanke besede »resnica«, ki se pojavljajo v Svetem pismu in tvorijo semantično polje resnice. Odgovarjali bomo na vprašanje, v kakšnih kontekstih se resnica pojavi v Stari zavezi (hebrejsko izrazoslovje) in v kakšnih v Novi zavezi (grško izrazoslovje), in kaj v povezavi s tem resnica pomeni. Sledilo bo poglavje o bolj sistematični analizi pojma resnice v Janezovem evangeliju. V tretjem poglavju pa bomo zarisali povezave in zaključke o tem, kaj je resnica v Janezovem evangeliju in kako evangelist uporablja starozavezno pojmovanje resnice, v

² Hebrejske besede so transkribirane po vzoru učbenika *Introduction to Biblical Hebrew* (Lambdin 2012).

čem predpostavlja starozavezno razumevanje resnice, v čem ga dopolni, presega in v čem se oddalji od starozaveznega razumevanja.

Pri sistematičnem preučevanju besedil iz Stare in Nove zaveze bomo pretežno uporabljali sinhrono analizo. To pomeni, da bomo odlomke, v katerih se v Janezovem evangeliju pojavi beseda »resnica« in nekatere z njo povezane sopomenke ali protipomenke, primerjali z drugimi (starozaveznimi in novozaveznimi) odlomki, v katerih se pojem »resnica« pojavi. Na podlagi tega bomo nato bolj natančno opredelili pojem resnice v Janezovem evangeliju. Pri tem bomo uporabljali svetopisemsko besedilo v končni obliki, kakor se je uvrstilo v krščanski kanon in se ne bomo ustavljali pri zgodovinskem razvoju besedila posameznih knjig. Po tej metodi bomo obravnavali večinski del diplomskega dela, na nekaterih mestih, kjer bo potrebno, pa se bomo zatekli še k diahroni analizi, ki raziskuje besedila v njihovem časovnem razvoju.

Preden vstopimo v diplomsko delo, pojasnimo še naslednje: narava našega dela je taka, da zahteva pogosto navajanje odlomkov iz Svetega pisma. Ti so, kadar jih navajamo, vzeti tako iz Slovenskega standardnega prevoda (SSP) kot tudi iz Jeruzalemske izdaje Svetega pisma (SPJ). V večini primerov navajamo po en prevod, kadar pa med prvim in drugim prevodom pride do pomembnih razlik, te omenimo. Kjer je potrebno, navajamo tudi nekatera nebiblična besedila, zlasti iz kumranske literature v slovenskem prevodu³.

³ Te smo vzeli iz prevoda Janeza Zupeta, iz knjige Kumranski rokopisi.

1. BIBLIČNO POJMOVANJE RESNICE S POUČENJEM V STAROZAVEZNIH BESEDILIH

Janez v svojem evangeliju poglobljeno razvija več tematik – o luči, življenju, ljubezni – ena izmed vidnejših tem pa je tudi *resnica*. Ker ta v evangeliju ni rabljena v enoumnem smislu, se bomo v prvem poglavju diplomskega dela najprej ustavili ob besedah, ki jih v slovenščino iz hebrejščine, starozaveznega jezika, in grščine, novozaveznega jezika, sploh prevajamo kot »resnica«. Na ta način bomo spoznali podlago, na kateri se je oblikoval pojem, ki je v Jn tako močno prisoten. Najprej bomo tako obširneje obravnavali hebrejsko izrazoslovje (iz Stare zaveze), naredili vpogled v njegovo etimologijo, izpeljanke *'āman*, *'ēmet*, *'ēmûnāh* in *'āmēn* ter v njihovo rabo. Na podoben način bomo nato obravnavali še grško izrazoslovje, pri katerem pa se bomo najprej ustavili ob svetopisemskih prevodih nekaterih hebr. izrazov v grščino, temu pa bo sledila predstavitev različnih sfer, ki so vplivale na pojmovanje *alētheia*-e v Svetem pismu v NZ. Tu bomo obravnavali rabo »resnice« v SZ, grški misli (filozofiji) in v kozmološkem dualizmu, ki iz nje izhaja. Nato bo sledilo še podpoglavje o novozavezni rabi *alētheia*-e, kjer bomo govorili o prevzemanju in spajanju omenjenih pomenov v NZ in o rabi izpeljank *alētheia*, *alēthēs*, *alēthinos*, *alētheuō* in *alēthōs*.

Preden se lotimo vsebine prvega poglavja pa pojasnimo še razloge za nekatere metodološke odločitve. Glede razporeditve vsebine v hebrejskem delu naj povemo, da raba izpeljank ni vedno obravnavana pod istimi vidiki. Razlog za to je opiranje na vir (TDOT), ki je izpeljanke prav tako obravnaval na ta način. Tako pri nekaterih oblikah npr. najdemo delitev na rabo v povezavi s stvarmi in rabo v povezavi z osebami, drugod pa je vsebina razporejena drugače. Raba v povezavi s stvarmi se namreč ponekod bodisi ne razlikuje od rabe v povezavi z osebami bodisi se raba izpeljanke v povezavi s stvarmi niti ne pojavlja. V vsakem primeru je snov razporejena na način kot je, v želji ohraniti tisto, kar je za vsako izpeljanko najbolj značilno in jo najbolje predstavi.

Kar se tiče navajanja avtorjev prevodov hebrejskih in grških besed pa pojasnimo še naslednjo stvar. Kadar je tak prevod naveden, naj se upošteva, da je vzet iz Peklajevega Hebrejsko-slovenskega slovarja Stare zaveze ali iz Špeličevega Grško-slovenskega

slovarja Nove zaveze v kolikor prevoda ne podaja že izvorni vir sam. Zaradi večanja nepreglednosti v večini primerov tako kot vir ne bosta sproti navedena.

1.1 Hebrejsko izrazoslovje (Starozavezni izrazi)

Hebrejske besede, ki stojijo za slovenskim samostalnikom »resnica« in njegovimi izpeljankami (»resničen«, »resnično«,...), izhajajo iz (glagolskega) korena 'mn. Glede tega (korena) pa obstaja še precej dvomov o njegovem izvornem pomenu. Do današnjega časa še ni bilo z gotovostjo potrjeno ali izvira iz akadščine, ugaritščine ali iz kanaanske feničanščine. Tako so trenutno hebrejski primeri najzgodnejši. Hifil obliko sta potem prevzela iz hebrejščine sirski in arabski in verjetno tudi etiopski jezik. Vendar pa ima aramejsko-sirski jezik ta koren (tudi) neodvisno od hebrejščine, a kot se zdi, zlasti za označitev trajanja časa (Botterweck in Ringgren 1983, 292).

Temu ustrezno lahko najzgodnejši aramejski primer najbolje prevedemo: »(Naj bo faraon ali njegov prestol) *trajen* kot dnevi nebes.« (Botterweck in Ringgren 1983, 292) Kar pa se tiče drugih semitskih jezikov, Wehr podaja pomen arabskega glagola: »biti zvest«, »zanesljiv«, ali »biti gotov« oz. »varen«. V skladu s tem sorodni samostalniki pomenijo: »gotovost« oz. »varnost«, »počitek«, »mir« oz. »spokojnost«, ali »zanesljivost«, »zvestoba« (292).

Zaključke glede izvornega pomena korena 'mn pa je težko izpeljevati iz aramejskega in arabskega jezika, saj sta jezika precej kasnejša od literarnega izhodišča. Pomen besede tako ne more biti izpeljan iz bolj ali manj zanesljive etimologije, ampak iz pozornega študija načina rabe korena v jeziku. V našem delu bomo tako sedaj pogledali izpeljanke korena 'mn in na ta način dobili vpogled vanj. Obravnavali bomo glagol v qal-u⁴, nifal-u⁵ in hifil-u⁶; samostalnik⁷ v obliki 'ēmet⁸ in v qatūl⁸ ali q^ēṭul⁹ oblikah: 'ēṃūnāh, 'ēṃūn, 'ēṃūnīm, 'ēṃūnē; ter izvorno pridevniško obliko, ki sledi qatīl-u¹⁰: 'āmēn (292-294).

⁴ Oblika hebr. glagola, katerega oblika in dejanje ki ga izraža, sta v primerjavi z drugimi gl. oblikami najosnovnejša (Muraoka 2006, 113). Za več informacij glej Muraoka 2006, 113-137.

⁵ Povratni ali pasivni glagol, za katerega je značilna hebr. črka nun, ki izraža koncept povratnosti (Muraoka 2006, 138). Za več informacij glej Muraoka 2006, 138-140.

Glede obravnave izpeljank v nadaljevanju naj sicer pojasnimo naslednje: pomen izpeljank v osnovni obliki je skladen z zgornjo razvrstitvijo na glagol, samostalnik in pridevnik. Vseeno pa zaradi posebnosti hebrejščine pri posameznih izpeljankah lahko naletimo tudi na oblike, ki imajo samostalniški pomen, čeprav gre v osnovi za glagol (glej *'āman*, oblika *qal*), ali pridevniški pomen, kjer je osnovna oblika samostalnik (npr. pri *'ēmet*), itd. Sicer ima večina različic soroden pomen, čeprav katera izmed njih lahko v nekaterih primerih prevzame poseben pomen.

1.1.1 *'āman* (glagol v *qalu*, *nifalu* in *hifilu*)

1.1.1.1 *Qal*

Glagolsko obliko *qal* najdemo v SZ v 4 Mz 11,12; Rut 4,16; 2 Sam 4,4; 2 Kr 10,1.5; Est 2,7; in Iz 49,23. Oblike *'ōmēn*, *'ōmenet* in *'omnāh* označujejo moškega ali žensko, kateremu oz. kateri je zaupana skrb za nekaj ali nekoga, običajno za otroka. Izraz torej prevedemo kot »varuh«, »skrbnik«, »vzgojitelj«, tudi »dojilja«, medtem ko je *'ōmⁿnīm* najverjetneje zvezan z uradnimi pooblastili in bolj pomeni človeka, ki mu je zaupana odgovornost vodenja in izobrazbe (Botterweck in Ringgren 1983, 294).

Kot bomo videli v nadaljevanju (v primerjavi z drugimi izpeljankami korena *'mn*), je morda *qal* particip prevzel poseben pomen, a je povezava z drugimi oblikami, ki izvirajo iz korena *'mn*, vseeno razpoznavna. Poleg tega ima, po Peklajevem hebrejsko-slovenskem slovarju sodeč, beseda *'ōmen* (ki ima le nekoliko drugačen hebrejski vokal kot že zgoraj omenjena beseda *'ōmēn*), pomen »zvestoba«. Prav tako ima beseda

⁶ Oblika glagola, ki izraža vzročnost. Značilnost hifila je hebrejska črka *hē* (Muraoka 2006, 148). Za več informacij glej Muraoka 2006, 148-152.

⁷ Botterweck in Ringgren poleg naštetih navajata še sledeče samostalniške oblike: *segol* obliko (gre za glagolske oblike, ki vsebujejo *segol* zlog (*segol* je eden izmed hebr. samoglasnikov), običajno na koncu besede) ki sledi obliki *qutl* (glej op. 8): *'ōmen* (m. sp.), *'omnāh* (ž. sp.); s prislovno končnico, *'omnām*, *'umnām*; ter obliko *'āmānāh* (1983, 293). Nobene od teh pa v nadaljevanju ne obravnavata obširneje.

⁸ Oblika ki jo navaja vir (Botterweck 1983) je v hebrejščini zelo redka. Za več informacij o obliki glej Muraoka 2006, 221-231.

⁹ Glej op. 8.

¹⁰ Glej op. 8.

'*omnāh*, ko je v rabi kot prislov, pomen »v resnici«, »resnično«; podobno tudi '*omnām* pomeni »gotovo«, »resnično«; in '*umnām* »resnično« (Peklaj 2004, 16).¹¹

1.1.1.2 Nifal

Nifal korena '*mn* pogosto zasledimo v obliki *ne'ēmān*¹². Pretežno se pojavlja v participu, kjer je rabljen v pridevniškem smislu, in nekajkrat v perfektu in imperfektu. Perfekt je imel enak pomen kot particip, zato bosta tu tudi obravnavana skupaj. Nifal oblike korena '*mn* so pretežno uporabljene v povezavi z Bogom ali človekom oz. vezane na to, kaj eden ali drugi reče, nekajkrat pa je ta oblika rabljena tudi za stvari (Botterweck in Ringgren 1983, 294-295).

Raba glagola v povezavi s stvarmi

V odlomkih, kjer je *ne'ēmān* rabljen v povezavi s stvarmi, pomeni: »trajen«, »stalen«, »trden«, »zanesljiv«. Tako 5 Mz 28,59 govori o dolgotrajnih nadlogah in boleznih; Jer 15,18 o hudourniku, na katerega se ni mogoče zanesti in Iz 22,23.25 o klinu, ki je zabit na trdnem mestu. Pogosto, kot npr. na mestih 1 Sam 2,35; 2 Sam 7,16; 1 Kr 11,38 in v Iz 55,3 pa se *ne'ēmān* nanaša na dano obljubo Davidovi dinastiji. In sicer, naj bo njegova hiša, potomci, Božja zaveza z njim in znamenja Božje ljubezni do Davida *ne'ēmān* (295-296).

Raba glagola v povezavi z osebami

V povezavi z osebami ima *ne'ēmān* drugačen pomen. Pomeni: »zanesljiv«, »zvest(i)«, redkeje tudi »verovati«. Pogosto pomeni može, ki so zanesljivi (Neh 13,13; Prg 25,13; Iz 8,2), medtem ko je Abraham konkretno, imenovan zvest (Neh 9,8; 1 Mkb 2,52; Sir 44,20). Pri tem ni gotovo ali se ti odlomki navezujejo na dogodek Abrahamovega darovanja Izaka (1 Mz 22) ali na njegov odziv na Božjo obljubo glede potomstva (1 Mz 15,6), kjer *ne'ēmān* pomeni dejanje vere – Abraham »je veroval«. V vsakem primeru je torej (v odlomkih Neh 9,8; 1 Mkb 2,52; Sir 44,20) imenovan »zvest« zaradi zaupanja

¹¹ Stvar razprave je sicer, ali glagolska oblika qal res izhaja iz korena '*mn*. Albright in Baumgartner menita, da je '*ōm'nīm* izpeljan iz oblike *ummānu*, vendar ta predlog ne more biti utemeljen z obliko ali pomenom besede (Botterweck in Ringgren 1983, 293-294).

¹² Beseda *ne'ēmān* sicer izraža 3. os. perfekta trpne oblike glagola; db. se prevaja: »on je utrdil«.

oz. vere v Božjo besedo oz. navodila, kar pa ni lahkoverno dejanje, saj je tudi Bog »zvest« (5 Mz 7,9; Iz 49,7; Jer 42,5) in »ohranja zavezo in dobroto tistim, ki ga ljubijo in izpolnjujejo njegove zapovedi, do tisočega rodu« (5 Mz 7,9) (295-296).

Nekoliko drugačno rabo zasledimo na mestih 4 Mz 12,7 in 1 Sam 3,20, kjer particip oblike razumemo kot glagol (kot tudi zgoraj v 1 Mz 15,6). SSP v prvem primeru poda prevod »sem zaupal«, v drugem pa »je potrjen« (296).

Imperfekt

V imperfektu je *'mn* v petih odlomkih vezan na *dābār*, »besedo«, ki je »resnična«, »zanesljiva« (1 Mz 42,20). Glede na TDOT, naj bi bil tak prevod ustrezen v vseh vrsticah z vzporedno rabo imperfekta in »besede«, vendar SSP ostale odlomke s tako rabo prevaja: »naj se uresniči« beseda (1 Kr 8,26; 1 Krn 17,23; 2 Krn 1,9; 6,17) (297).

1.1.1.3 Hifil

Glagolsko obliko hifil, ki ga v perfektu zapišemo kot *hē'emîn*¹³, v slovenščino prevedemo: »biti prepričan«, »verjeti«, »verovati«, »zaupati (komu)«, tudi »zanesti se na«. Beseda prenaša močan pomen – je »nasprotje neutrjenemu stanju duha, manifestacija njegove notranje stabilnosti preko gotovosti in zaupanja, ki je hkrati nujen za ohranitev skupnosti.« (Schlatter) (Botterweck in Ringgren 1983, 299) »Nakaže zaupanje v subjektovo voljo in moč držati se zahtev zaveze oz. sporazuma« (Pedersen), saj *hē'emîn* pomeni »reči Amen¹⁴ nečemu z vsemi posledicami, ki jih to vključuje za objekt in subjekt.« (Weiser)¹⁵ (298)

Posvetna raba glagola

Taka drža pa ni enostavna, otežujejo pa jo tudi negativne izkušnje ljudi, zaradi česar je raba glagola *'āman* v hifil obliki v SZ večinoma zaznamovana z negativnim prizvokom (303). Sploh kar zadeva človeka in njegove besede, se zdi, da je taka drža »zaupanja« oz. »vere« nekaj, kar je bolje, da človek ne stori (308). Pravzaprav je taka drža bolj

¹³ Oblika izraža 3. os., in tako db. pomeni: »on je bil prepričan«, »on je verjel« (prim: 1 Mz 45,26).

¹⁴ Za pomen in rabo glej spodaj.

¹⁵ Avtor navedka, ki ga omenimo na tem mestu, je Weiser; navedek se nahaja v leksikonu TDOT (Botterweck in Ringgren 1983); enako velja pri omembi Schlatterja in Pedersena zgoraj.

značilnost norca oz. bedaka, kot pa razumnega človeka. »Verjeti«, »zaupati«, »zanesti se« na nekoga je veljalo za lahkomišlno dejanje, saj je toliko ljudi in govoric, na katere se človek ne more zanesti (300-301).

Tako SP pravi: »Preprosti verjame vsaki besedi, previdni pa pazi na svoje korake.« (Prg 14,15). Prg 26,25 in Jer 12,6 svarita človeka, naj ne »zaupa« oz. naj ne »verjame« ljudem, četudi lepo govorijo z njim. V Jer 12,6 in v Mih 7,5 je taka drža nezaupanja priporočena tudi v odnosu do bližnjih.

Kadar je hifil tvorjen z »le«, se besedilo nanaša na sporočila ali na sle. Pomen je torej: »(ne) imeti zaupanja v sla, odposlanca; (ne) verjeti sporočilu, novici«. Taka raba se pojavi v 1 Mz 45,26, kjer Jakob »ne verjame«, da Jožef živi in je postavljen za vladarja čez vso egiptovsko deželo; v 1 Kr 10,7, kjer je govora o izjemni modrosti in blagostanju Salomona in v drugih (2 Krn 32,15; Iz 53,1; Jer 40,14) (302).

V Jobovi knjigi se glagolska oblika hifil pojavi 9-krat, nekajkrat v teološki in nekajkrat v posvetni rabi. V slednji se pojavi v povezavi s krivičniki. Ti se zaradi svojih del ne morejo »zanašati« na svetlo prihodnost: »Ne more se zanašati, da se bo vrnil iz teme, določen je za meč.« (15,22; podobno v 15,31; 24,22 in tudi v 5 Mz 28,66) (301).

'āman v gl. obliki hifil je v pozitivni trditvi (znotraj posvetne rabe) uporabljen le enkrat. 1 Sam 27,12 pravi, da je Ahiš »zaupal« Davidu. Ni vedel, da David deluje za njegovim hrbtom, in tako se še v tem primeru to zaupanje izkaže za lahkoverno (302).

Teološka raba glagola

Obravnavani glagol je pogosto rabljen v negativnem smislu tudi takrat, kadar je vezan na Boga. Morda je negativen poudarek, ki je bil povezan s človeško *hē'emîn*, preprečil besedi, da bi bila uporabljena za človekov odnos do Boga v pozitivnem smislu. Kadar SZ govori o *hē'emîn* (kot) o človekovem odnosu do Boga v pozitivnem smislu, to temelji na Božjih znamenjih, čudežih in besedah (308).

Tako dá Jahve Mojzesu oblast storiti tri znamenja, ki bodo pričala o Mojzesovi pristnosti, da bo ljudstvo »verjelo« (2 Mz 4,5.8.9). Mojzesa je bilo namreč kot Božjega odposlanca strah, da bodo ljudje skeptični glede njegovega sporočila: »Glej, ne bodo mi verjeli in me ne bodo poslušali, ampak bodo rekli: 'GOSPOD se ti ni prikazal.'« (2 Mz 4,1). Kasneje Bog stori še druga znamenja: prikaže se v gostem oblaku (2 Mz 19,9) in

reši Izraelce pred Egipčani (2 Mz 14). Hkrati gre za utrjevanje zaupanja v Mojzesa in za utrjevanje vere v Boga (303).

Ko ljudstvo vidi znamenja, »verjame« (2 Mz 4,30-31) in »zaupa« v Mojzesa in v Gospoda (2 Mz 14,31; ponovljeno v Ps 106,12). Ti odlomki so eni redkih, v katerih je *'āman* v obliki hifil s strani Izraelskega ljudstva rabljen v pozitivni trditvi. V omenjenih vrsticah gre za tri različne pomene: »je verjelo«, »je zaupalo«, »so verovali« (303).

Zgodovina odrešenja kaže, da je vera Izraelskega ljudstva sicer zelo šibka. Kljub vsem znamenjem, ki jih Bog stori med njimi, hitro prenehajo zaupati vanj. Tako po poročanju oglednikov iz Kanaana odklonijo, da bi vstopili v deželo, saj »ne verjamejo« Bogu, kljub vsem znamenjem (4 Mz 14,11). Na ta dogodek »nevere« se sklicuje še več mest v SZ (5 Mz 1,32; 9,23; Ps 78,32; 106,24). V Izraelovem obdobju v puščavi tudi preroki podležejo skušnjavi nevere in dvoma. Tako npr. Mojzes in Aron nista »verovala«, da bi Bog lahko priskrbel vodo za ljudi brez njune pomoči - ne da bi udarila po skali¹⁶ (4 Mz 20,12) (304).

Negativna raba hifil oblike se pojavi tudi v Jobovi knjigi. V Job 9,16, je predmet »nezaupanja« Bog sam (z Jobove strani), vendar gre tu, za razliko od situacije pri Izraelcih, za odziv po izkušnji zapuščenosti in preizkušnjah, in tako situacija Izraelcev ni primerljiva Jobovi. Poleg te rabe so v Job predmet »nezaupanja« še Božji služabniki, »njegovi sveti«, Bog ne »zaupa« niti njim (Job 4,18; 15,15) (301).

Pozitivna raba se nato, v nasprotju z rabo v povezavi z izraelskim ljudstvom, pojavi v Jonovi knjigi pri Ninivljanih. Ko Jona prerokuje o uničenju Niniv v štiridesetih dneh (Jon 3,4), Ninivljani »verujejo« Bogu, okličejo post in se odenejo v raševino (Jon 3,5). V nasprotju z Izraelci verjamejo le na podlagi Jonove besede, brez videnja znamenj. Podobno izreden izraz vere najdemo tudi v 1 Mz 15,6: Abraham je »veroval« Gospodu – prav tako le na podlagi njegove obljube o številnem potomstvu. Abraham veruje, čeprav na zunaj vse govori proti njemu. Oba odlomka zaradi velike vere odmevata v NZ (Mt 12,41; Rim 4,3; Jak 2,23) (304-305).

¹⁶ Razlog zakaj Bog reče, da Mojzes in Aron nista »verovala« ostaja stvar interpretacije. Tu navedena razlaga je ena izmed možnih. Na nekaterih starozaveznih mestih je tako rečeno, da Mojzes ni mogel vstopiti v obljubljeni deželo zaradi greha ljudstva in je bil na ta način solidaren z ljudstvom (5 Mz 1,37; 4,21; 32,51).

Poleg teh dveh odlomkov najdemo v knjigi Psalmov še tri pozitivne izjave glede obravnavanega glagola. Odlomka Ps 27,13 in 116,10 sta sicer precej nejasna, SSP in SPJ pa ju prevajata: »Verujem« oz. »Veroval sem«. V Ps 119,66 pa pesnik pravi: »zaupam v tvoje zapovedi«. Pri tem je pomenljivo, da si upa uporabiti *'āman* (v hifil obliki) le enkrat, čeprav v drugih delih psalma rad ponavlja besede. Morda je imela ta beseda zanj še vedno prizvok negotovosti ali pa je bilo zagotovilo zaupanja tako nenavadno, da ga lahko izreče le enkrat (304).

Izmed prerokov je Izaija edini, ki si drzne uporabiti *'āman* (v obliki hifil), pa tudi pri njem raba ni pogosta. Je eden redkih, ki k tej drži sicer spodbuja. Iz 7,9: »Če ne boste verovali, ne boste obstali«, se nanaša na Davidovo hišo, in sicer v času, ko je zaradi napadov nanjo ogrožen njen obstoj in s tem tudi trdnost Božje obljube, ki pravi, da bo Davidova hiša obstala. Pomen Izaijeve vrstice je torej, da je obstanek Davidove hiše odvisen od zaupanja, vere v Boga in v njegovo obljubo, ki *je* trdna. Podobno rabo najdemo v 2 Krn 20,20 (305-306). »Nevera« in »dvom« v Božjo obljubo, namreč tudi puščavski rod, skupaj z Mojzesom in Aronom, vodita v smrt; zaupanje v Božjo besedo pa v življenje. Za izraelsko ljudstvo je pomembno, da veruje v Gospoda tudi zato, ker je to del njihovega poslanstva, njihove izvolitve (Iz 43,10). Oni so tisti, ki naj ponesejo Gospodovo ime med narode (307-308).

1.1.2 *'ēmet* (samostalnik)

Od besed, izpeljanih iz korena *'mn*, se samostalnik *'ēmet* pojavi najpogosteje. V SZ ga najdemo 126-krat (Botterweck in Ringgren 1983, 309). Je tista beseda, po kateri vprašamo, kadar želimo vedeti za prevod slovenske besede »resnica« v hebrejščino. V Peklajevem hebrejsko-slovenskem slovarju pod geslom *'ēmet* najdemo pomene: »zanesljivost«, »trajanje«, »zvestoba« in »resnica« (2004, 17), kar se sklada z leksikonom KBL³, ki poda iste prevode (Botterweck in Ringgren 1983, 310).¹⁷

¹⁷ Izpeljava besede *'ēmet* iz korena *'mn* sicer ni z gotovostjo potrjena, vendar naj bi bila zagotovljena z obliko *'āmītō* oz. *'āmintō*. Kakorkoli, teze, da je izpeljana iz drugega korena so manj verjetne, tako z vidika oblike kot tudi pomena (Botterweck in Ringgren 1983, 309-310).

Posvetna raba samostalnika

Kadar se *'emet* nanaša na človeka, pogosto pomeni nekoga, ki je »zanesljiv«. Tako rabo najdemo v 2 Mz 18,21 in v Neh 7,2, kjer so »zanesljivi možje« v obeh primerih povezani z »bogaboječnostjo«. SP prav tako govori o »zanesljivih« dejanjih ali stvareh, kot npr. Joz 2,12, ki govori o »zanesljivem znamenju«, tj. o znamenju, ki je vredno zaupanja, na katero se lahko človek zanese in nanj računa (311).

'emet je sicer pogosto povezana z *dābār*, »besedo«. Beseda je takrat označena kot »resnična«, običajno v kontekstu, kjer besede oz. govornice o nekem dogodku močno presenečajo. Tako rabo najdemo v 1 Kr 10,6 (311), v nekaterih odlomkih pa pride tudi do prepričevanja (Jer 26,15) (314) in preverjanja takih sporočil kot v 5 Mz 13,15 in 17,4, kjer gre za poročilo, da so nekateri Izraelci odpadli od vere in začeli častiti druge bogove, kar se je zdelo nemogoče (311).

'emet – »resnica« – je tudi vrednota, ki naj bo v človeku in v skladu s katero naj človek živi. SZ svari ljudi naj govorijo *'emet* (Zah 8,16) in jo kot najvišjo vrednoto iščejo. Tako odlomek Prg 23,23 narekuje: »Pridobivaj si *'emet*, in je ne prodajaj«. Tu je *'emet* omenjena v povezavi z modrostjo, vzgojo in razumnostjo, in tako prišteta k elementom, ki so bistveni za človeško življenje. Hkrati je *'emet* prvi pogoj za pravico in pravičnost, kot je razvidno iz Iz 59,14, zato bi v *'emet* morala biti izvrševana pravica oz. sodbe. »Pri vaših mestnih vratih sodite *'emet*...« (Zah 8,16), kar pomeni sodbe, ki so v skladu z dejanskimi dejstvi. Prav tako se *'emet* nanaša na pričo - *'ēd* *'emet* je »poštena priča«, na pričanje katere se lahko človek zanese, in ta rešuje življenje (Prg 14,25) (312-313).

Kljub spodbudam in opozorilom pa »resnica« ni nekaj samoumevnega, in tako Jeremija žaluje: »...nobeden ne govori resnice. Svoj jezik so navadili na laž...« (Jer 9,4). Prisotnost *'emet* v človeku je zato tudi predmet preverjanja (1 Mz 42,16¹⁸) (312) in včasih preteče nekaj časa, preden se njihove besede izkažejo za »resnico« (1 Kr 17,24).

'emet se nekajkrat pojavi tudi vzporedno z besedo *šālôm* (»mir«). Na teh mestih bi lahko govorili o »resničnem« - »pravem« miru, kombinacijo zgornjih besed pa bi lahko prevedli tudi kot »gotov« oz. »zanesljiv« mir, ki je napovedan za prihodnost (Jer 14,13)

¹⁸ Glede 1 Mz 42,16 obstajata dve razlagi oz. prevoda. Ena možnost je, da Jožef preverja »resničnost«, tj. »verodostojnost« besed svojih bratov, druga pa je, da preverja, če je »resnica« v bratih samih.

(311). Na nekaterih drugih mestih pa je možen tretji prevod – pri vzporedni rabi *'emet* in *šālôm 'emet* lahko prevzame pomen »varnosti« v bes. zv. »mir in varnost« (Iz 39,8; Jer 33,6).

Teološka raba samostalnika

'emet je, kadar je vezana na Boga, pogosto prevedena kot »zvestoba«. Dela Božjih rok so »zvestoba in pravica« (Ps 111,7), njegovi predpisi so »izpolnjeni v zvestobi in iskrenosti« (111,8). Zelo pogosto sta Bogu kot par pripisani tudi »dobrota in zvestoba« - *ḥesed* in *'emet*. Gospod je velik v »dobroti in zvestobi« (2 Mz 34,6; Ps 86,15); »dobrota in zvestoba« sta človeku vodilo in zaščita (Ps 26,3; 40,12), zaradi česar ljudje po njiju sprašujejo (2 Sam 2,6; Mih 7,20), se Bogu za njiju zahvaljujejo (1 Mz 32,11; Ps 138,2) in ga zaradi njiju hvalijo (Ps 40,11; 108,5; 117,2). *'emet* se v takih kontekstih lahko pojavi tudi samostojno, sploh kadar gre za (za)hvalo Bogu (Ps 71,22; Iz 38,19) in za »zvestobo«, ki je »ščit in oklep« (Ps 91,4), torej zaščita oz. vodilo za človeka (Ps 43,3) (313-315).

Jahve je torej *'el 'emet*, »zvesti Bog« (Ps 31,6), kar pomeni, da se vernik lahko zanese nanj v vseh časih in lahko popolnoma zaupa v njegove besede in dejanja. V Iz 61,8 pravi: »...Zvesto jim bom dal njihovo plačilo...«, v Jer 32,41 pa obljubi, da bo ljudstvo »trdno« zasadil v deželo. Božje govorjenje je *'emet*, in tako v svojih izpovedih David pravi: »In zdaj, Gospod BOG, ti si Bog in tvoje besede so resnica...« (2 Sam 7,28). Prav tako so z resnico enačene tudi njegove zapovedi in sodbe (Neh 9,13; Ps 19,10; 119,142.151.160) (313-314).

Jahve je imenovan tudi »resnični Bog« (Jer 10,10), in sicer v smislu edinega pravega Boga, ki ni le eden izmed mnogih, temveč poleg njega nihče drug nima pravice do božanskosti. Tako rabo zasledimo še v 2 Krn 15,3, ki opiše čas brez »pravega« Boga kot »čas stiske« (v. 4). Ker je torej Bog imenovan resničen in zvest (glej še Neh 9,33), je spodbuda za preroke, ki se jim Bog razodeva, naj ravnajo na tak način (Jer 23,28). Čeprav je ta resničnost sedaj pogosto odsotna, pa SP napoveduje, da se bo nekega dne tudi Izraelov ostanek »zvesto« opiral na Gospoda in bo Jeruzalem imenovan *'ir-hā 'emet*, »zvesto mesto« (Zah 8,3), na katerega se Bog lahko zanese in prebiva v njem (314-316).

1.1.3 *'ēmûnāh* (samostalnik)

Samostalnik *'ēmûnāh* se v primerjavi z izpeljankami iz korena *'mn* v SZ pojavi redkeje, najdemo pa ga predvsem v kasnejših besedilih (Botterweck in Ringgren 1983, 320). Prevod, ki ga podaja Peklajev slovar za *'ēmûnāh*, je »trdnost«, »zvestoba« in »resnica« (2004, 16), in tako od drugih oblik korena *'mn* posebno ne odstopa. V nekaterih odlomkih se celo zdi, da je razlika med *'ēmet* in *'ēmûnāh* odstranjena (Botterweck in Ringgren 1983, 320). *'ēmûnāh* in njene qatul ali q^čtuł oblike (*'ēmun*, *'ēmûn* in *'ēmunim*) so namreč povezane z *'ēmet*, a jasno različne od nje (316). *'ēmûnāh* za razliko od *'ēmet* bolj zajema celotnega človeka¹⁹. Nanaša se na njegovo notranje življenje oz. držo in razmišljanje, iz katerega potem izvirajo njegove besede in dejanja, nima opraviti zgolj z lažnimi ali resničnimi besedami. Tako glede *šeqer*, ki v SP pogosto predstavlja nasprotje *'ēmûnāh*, Klopfenstein pravi: »Značaj neiskrenosti ali iskrenosti vedno zajema celotno osebo.« (318) *'ēmûnāh* tako človeka prežema in je njegovo vodilo. Je ponotranjena resnica, ki človeka bistveno zaznamuje pri vsem, kar počne. Lahko rečemo, da se je z razvojem same oblike starozavezne besede resnice razvil tudi njen pomen v smislu, da se je resnica pomaknila v notranjost (osebe), medtem ko je bila prej bolj usmerjena v zunanje pojave. Pri rabi v navezavi na Boga tako nastaja vprašanje, ali so si Izraelovi pesniki prizadevali videti naravo Izraelovega Boga, ko so uporabili to besedo (320).

Tako je *'ēmet* uporabljena za Božje besede in dejanja, na katera se človek lahko zanese; *'ēmûnāh* pa je uporabljena za Božjo držo oz. vedenje, ki ustreza naravi njegove božanskosti (320). Botterweck v tem smislu sicer omenja besede »vestno(st)«, »natančnost«, »odgovorno(st)« (317), tudi »pristnost« in »zanesljivost« (318), vendar pa SSP in SPJ istih odlomkov ne prevajata v tem smislu, kar bomo videli v nadaljevanju.

¹⁹ V našem delu ta razlika sicer morda ni tako očitna, vseeno pa to razliko naš glavni vir izrecno poudari in obširno opiše (glej Botterweck in Ringgren 1983, 316-320). *'ēmûnāh* spada med abstraktne oblike in je kot taka tudi izpeljana iz korena *'mn* (316).

Posvetna raba samostalnika

'ēmūnāh se enkrat v SZ nanaša na »roke«. V 2 Mz 17,12, ko sta Aron in Hur podpirala Mojzesove roke, so te ostale »*trdne* vse do sončnega zahoda« (316). To je eden izmed redkih odlomkov, če ne edini, kjer ima *'ēmūnāh* tak prevod.

V vseh ostalih odlomkih se *'ēmūnāh* nanaša na držo oz. vedenje oseb v prb. enakem številu glede Boga in človeka. V Kraljih in v Kroniki se pojavi v povezavi s službo oz. delom. SSP in SPJ 2 Kr 12,16 prevedeta: »Od mož, ki sta jim izročala denar, da so ga dajali delavcem, niso terjali obračuna, ker so delali na zaupanje«, oz. je kot možen prevod naveden še, da so delali »v zvestobi«. Podobno je v vrsticah 2 Kr 22,7 in 2 Krn 34,12. Botterweck in Ringgren (avtorja TDOT) pa tu podajata prevod »ker so delali vestno« oz. »odgovorno«. Nato v 1 Krn 9,22 govori o vratarjih, ki sta jih David in Samuel postavila na (delovno) mesto zaradi njihove »vestnosti«, medtem ko SSP govori o »stalni« službi. SPJ se tu bolj približa pomenu, na katerega cilja TDOT in isti odlomek prevede, da so vratarji dobili službo »zaradi njihove zvestobe«. Na drugih mestih, v 2 Krn 19,9; 31,12.15, kjer TDOT govori o pomenu »vestnosti«, SSP in SPJ govorita o »zvestobi« oz. o zvestem načinu delovanja, kjer bi pravzaprav lahko šlo za podoben pomen, česar pa ne moremo reči za najprej omenjene odlomke. V smislu, v katerem Botterweck in Ringgrenov vir razume *'ēmūnāh* v teh odlomkih, le-ta izraža idejo notranje stabilnosti, integritete, vestnosti, in preudarnosti, ki je ključna za katerokoli odgovorno služenje (317).

Podobna raba se lahko pojavi, kadar gre za priče (Prg 14,5). V drugih odlomkih, ki se navezujejo nanje, njihova »resnica« prinaša ozdravljenje (13,17) in izpričuje pravico (12,17). *'ēmūnāh* je torej take vrste drža, ki med ljudi prinaša red. Kadar je odsotna, red skupaj s pravičnostjo izgine (Iz 59,4; Jer 9,2). Prevod te *'ēmūnāh*, ki je pri ljudeh pogosto odsotna, je »zvestoba« ali »resnica«, v SZ pa je (kot odsotnost pri človeku) omenjena kar nekajkrat (5 Mz 32,20; Ps 12,2; Prg 20,6; Jer 5,1.3; 7,28) (318).

Prav tako je v SZ pogosta vzporednost *'ēmūnāh* in *šeqer* (»laž«, »prevara«) (Ps 119,29.30; Prg 12,17.22; 14,5; Iz 59,4; Jer 5,1; 9,2), ki s svojim kontrastom jasno nakaže, katera je Bogu všečna in katera ne. Zaradi tega psalmist izbere pot *'ēmūnāh* (119,30), saj so na tako življenje vezani mnogi blagoslovi (Prg 28,20). Bog je takemu človeku naklonjen (12,22), ga čuva (Ps 31,24) in nagrajuje (1 Sam 26,23) (318).

Teološka raba samostalnika

V povezavi z Bogom se *'ēmûnāh* v SZ uporablja le v pesniški govorici in večina teh odlomkov je iz časa v izgnanstvu ali po njem. Ker se v prb. eni tretjini odlomkov *'ēmûnāh* pojavi vzporedno s *ḥesed* (Ps 40,11; 88,12; 89,2.6; 92,3), ki jo sicer drugje najdemo ob *'ēmet*, bi lahko predvidevali, da imata *'ēmet* in *'ēmûnāh* zelo podoben pomen in je druga prevzela nekatere funkcije prve (319).

Vseeno pa se zdi, da raba *'ēmûnāh* v povezavi z Bogom vsebuje bolj držo oz. vedenje, ki se razvija iz *'ēmet*, kar je razvidno iz dogajanja v Ps 89 (v. 2.3.6.9.25.34.50), kjer je Bog opomnjen na svojo besedo, ki je ne more prelomiti brez odpovedi svoji božanskosti, sebi, njemu lastni *'ēmûnāh*. To pomeni - njegovi drži, ki je neločljivo povezana z zvestobo in zanesljivostjo. Tu Kraus o *'ēmûnāh* pove: »je stalna, nespremenljiva, nepreklicna trdnost v kateri Jahve ostane kar je.« (319) Ta pomen je mogoče zaznati tudi v drugih odlomkih. Ps 33,4 pravi, da je celotno Božje delo narejeno v *'ēmûnāh*, 96,13 pa podobno izjavi glede Božje sodbe. V njej Bog tudi zaroči Izrael (Oz 2,22) (319-320).

1.1.4 *'āmēn* (prislov)

Najbolj poznana beseda oblikovana iz korena *'mn* je *'āmēn*, ki je bila prečrkovana v novozavežno grščino kot *amēn*, in od tu postala del jezika krščanske Cerkve. V SZ se ne pojavi prav pogosto, le 24-krat, od tega 12-krat v 5 Mz 27,15-26. Beseda se pojavlja v obliki *qatīl*, kar ponavadi nakaže na pridevniški pomen (320). V Peklajevem slovarju je prevedena kot »zagotovo«, »resničen« (2004, 16).

'āmēn sicer izraža pritrditev, soglašanje s tistim, kar je bilo izrečeno in načrtovano in vpeljuje željo, da bi temu Bog dal svoj blagoslov. Najbolje je to razvidno v odlomkih 1 Kr 1,36 in Jer 11,5; 28,6, ki podajajo prevod »res (je)«, »tako je« (Botterweck in Ringgren 1983, 320).

'āmēn se v SZ pojavi v treh različnih kontekstih, vedno pa izraža soglašanje z izrečenim. V več kot polovici primerov se nanaša na prekletstva, izrečena s strani duhovnikov in nato sprejeta s strani ljudstva z vzklikom »Amen!« (4 Mz 5,22; 5 Mz

27,15-26 in v Neh 5,13), enak odgovor pa sledi tudi, kadar ljudstvo hvali in slavi Boga. V tem primeru je »Amen« izpričan kot odziv skupnosti na molitev duhovnika (1 Krn 16,36; Neh 8,6). Razlika v rabi je ta, da v prvem primeru poslušalec potrди željo, da naj Bog deluje in sebe postavi pod Božjo sodbo, v drugem primeru pa se pridruži slavljenju Boga in s tem naredi izrečeno molitev duhovnika za svojo (321-322).

Iz te druge rabe je verjetno izšla navada zaključevanja posameznih knjig Svetega pisma s pripisom hvale Boga, ki je pospremljena z besedo »Amen«. Take primere najdemo na koncu psalmov 41, 72, 89 in 106 (321-322).

1.2 Grško izrazoslovje (Novozavezni izrazi)

Od starozaveznega pomena »resnice« do pomena, ki ga ima ta v NZ, se je zgodil precejšen premik. Novozavezna *alētheia*, kot »resnico« prevaja grščina, je na poti svojega razvoja ohranila nekaj starozaveznega pomena, ob stiku z grško in helenistično kulturo pa prevzela še del rabe, značilne za to kulturo. V nadaljevanju bomo pogledali od kje in kako je novozavezna resnica prevzela pomen, nato pa še konkretnje novozavezno rabo in njene grške izpeljanke *alētheia-o*, *alēthēs*, *alēthinos*, *alētheuō* in *alēthōs*. Kot uvod v spoznavanje novozavezne »resnice« pa si bomo pred vsem naštetim ogledali še dejanske gr. prevode, s katerimi so tekom let prevajali hebr. izraze za boljše razumevanje pojma resnice kot takega.

1.2.1 Prevodi hebrejskih izrazov v grščino

Omenili smo že, da je hebrejska beseda, ki prevaja slovensko »resnico«, *’ēmet*. Kot pa smo videli, beseda *’ēmet*, kot je značilno za hebrejske besede, prenaša veliko več kot zgolj ta pomen. Hebrejske besede imajo namreč širok pomenski obseg, kar je razvidno tudi pri prevajanju besed v grščino, čeprav je najpogostejši prevod *’ēmet* seveda grška *alētheia*.

ʾemet se v SP pojavi 126-krat. Pri prevodu v grščino je LXX znatno zožila pomen besede na *alētheia*-o (»resnica«, »resničnost«) in njej sorodne besede (v 4/5 odlomkov), čeprav so kasneje ponovne izdaje »resnico« pogosto zamenjale z »zvestobo« (Buttrick 1962, 714). Tako LXX *ʾemet* 87-krat prevede kot *alētheia*-o, kot *alēthinōs* 12-krat, nekajkrat pa tudi kot *alēthēs*, *alēthōs* in *alētheuein* (Kittel 1983, 233). Najpogostejše protipomenke temu prevodu sta *pseudos* (»laž«, »prevara«) in *doxa* (»videz« ali »golo mnenje«)²⁰ ki prikrije ali zamenja resnico (238). V ostalih primerih, je *ʾemet* 12-krat prevedena kot *dikaiosunē* (»pravičnost«, »poštenje«, »pobožnost«) (Buttrick 1962, 714), oz. *dikaioi* (»pravičen«, »pravi«, »pošten«) in nekajkrat kot *pistis* (»zaupanje«, »zanesljivost«, »vera«) in njena množinska oblika *pisteis* (Kittel 1983, 233).

Na račun večplastnega pomena korena *ʾmn*, je tudi samostalnik *ʾēmūnāh* (»trdnost«, »zvestoba«, »resnica«) v LXX preveden kot *alētheia* in kot *pistis* in tako se pomen pogosto spaja s tistim, ki pripada *ʾemet* (Buttrick 1962, 714).

1.2.2 Vpliv različnih sfer na pojmovanje *alētheia*-e v Novi zavezi

1.2.2.1 Starozavezno pojmovanje resnice

Če nekoliko povzamemo del s hebrejskim izrazoslovjem v SZ, bi njene pomene resnice (pravzaprav pomene hebr. korena *ʾmn*) lahko strnili v naslednje. »Resnica« je v SZ lahko rabljena v intelektualnem oz. razumskem smislu, podobno kot v grški rabi (glej spodaj). V tem smislu je pogosto rabljena v bes. zv. »resnična beseda« ali »govoriti resnico« (1 Mz 42,20; 5 Mz 17,4; 1 Kr 17,24; Prg 12,17; Jer 9,4), lahko pa je v rabi tudi kot prislov (1 Kr 10,6; Jer 26,15; 28,6).

Druga raba, ki je v SZ sicer precej bolj pogosta oz. tam prevladuje, je ta v moralnem smislu, resnica kot lastnost osebe. Gre za bodisi poštenost (Prg 14,25), zanesljivost (2 Mz 18,21; Prg 25,13; Iz 8,2), ali zvestobo (2 Krn 19,9; 31,15; Neh 9,8; Jer 5,1), ki je zelo pogosto pripisana Bogu (5 Mz 7,9; Ps 31,6; Iz 49,7), sploh v bes. zv. »dobrota in zvestoba« (2 Mz 34,6; Ps 138,2; Mih 7,20). Bogu je pripisana tudi »resnica« oz.

²⁰ Mišljen je pomen v posvetni rabi. V teološki rabi ima *doxa* pomen: »slava«, »sijaj«, »veličastvo« (Špelič 2002, 51).

»resničnost« (Jer 10,10; glej tudi zadnji odst.), vendar sta *'ēmeṭ* in *'ēmûnāh* v povezavi z Bogom mnogo pogosteje prevedeni kot »zvestoba« (Douglas 1987, 1225). Zaradi tega Božja »resnica« ni toliko v nasprotju z neresnico, temveč bolj z nestanovitnostjo, muhavostjo (1 Mz 32,10; Ps 25,10; 26,3; 40,11) (Buttrick 1962, 714).

V tej »zvestobi« (resnici) se dogaja skupnost med Bogom in njegovim stvarstvom, človek pa v njej obstane, če se tej obljubi zvestobe prepusti (Iz 7,9) (Grabner-H. in Krašovec 1984, 633). Božja resničnost je namreč trdna in nespremenljiva (Buttrick 1962, 713), »neomajna«, »veljavna« in »zavezujoča« (Kittel 1983, 232).

Zaradi te trdnosti, nespremenljivosti in zato veljavnosti Božje resničnosti, je »resnica« v SZ tudi ime za celotno polje verskega in moralnega življenja, ki se sklada z Božjo voljo (Ps 25,5; 86,11; 119,43.142.151) (Buttrick 1962, 714). Z drugimi besedami, gre za razodete zakone (Postavo), ki naj bodo človeku standard za njegovo delovanje (Steinmueller in Sullivan 1956, 1101).

1.2.2.2 Grška misel (filozofija)

V gr. literaturi besede za resnico (*alētheia* (sam.) in njene izpeljanke) označujejo predvsem polno oz. dejansko stanje stvari in nimajo osebne ali moralne konotacije, kot jo ima pogosto »resnica« v SZ (Douglas 1987, 1225). Resnica je v filozofiji razumljena kot resnična bit (tisto, kar resnično *je*) za razliko od posvetnih pojavov, ki se kot take (resnične) kažejo na prvi pogled. Nasprotje *alētheia*-i, ki tako prevzema pomen »resnične in pristne stvarnosti«, je tako *eidōlon* (»odsev« ali »izgled«)²¹. Ta svet idej, kot ga imenuje Platon, je imun na nastajanje in izginjanje (Kittel 1983, 239), je nasprotje minljivega sveta in ima v njem vse svoj red, h kateremu svet stalno teži, saj mu daje smisel. Temelj za spoznavanje te resnice je razum, kar torej pomeni, da je resnica človekovemu umu dosegljiva (Grabner-H. in Krašovec 1984, 633).

²¹ Mišljen je pomen v posvetni rabi. Pomenljivo ima v teološki rabi *eidōlon* pomen »podoba boga«, »malik« (Špelič 2002, 55).

Kozmološki dualizem

Kozmološki dualizem se je razvil v helenističnem obdobju in ima svoje korenine v platonizmu. Nasprotuje gr. misli o urejenosti sveta: »Resnice si ne predstavlja več kot silo, ki ureja vesolje. Prav zaradi svoje neizoblikovanosti in izključujoče omejenosti je po mnenju gnostikov ječa duše. Izhaja od »očeta resnice«, ki biva onstran vesolja (kozmosa). Zato tudi resnica ni cilj za vzgojo razuma, ampak »klic« nebeškega glasnika, ki razodeva moč odrešenja. Gnostikovo dušo, ki je v vezeh kozmosa, vodi v njeno onostransko domovino.« (Grabner-H. in Krašovec 1984, 633) Platon *alētheia*-o uporablja, da označi pristnost oz. tisto, kar resnično je, helenizem pa s pojmom *alētheia*-e nakaže na »večno« ali »božansko« v smislu kozmološkega dualizma. Resnica še vedno ohranja pomen pristnosti, vendar je izpuščena predpostavka, da je *alētheia* dosegljiva mišljenju, saj resnično bivanje človeka ni več v mišljenju (Kittel 1983, 240). Gnostikovo bistvo, ki je temelj za njegovo spoznavanje, je doma na nebu; »nebeški sel nanj le spomni ter ga pokliče nazaj vanj.« (Grabner-H. in Krašovec 1984, 633) *Alētheia* je tako zaprta človeku kot takemu, do deleženja v njej pride le takrat, kadar so meje človeštva presežene, pa naj bo to v ekstazi ali z razodetjem iz božje sfere. V tem smislu *alētheia* postane eshatološki pojem. To dualistično eshatološko razumevanje *alētheia*-e razvije gnosticizem, Philo in Plotin (Kittel 1983, 240).

Tu je božanstvo predstavljeno kot večno prosojna materija in obenem čudežna moč, ki učinkuje, zaradi česar *alētheia* postane sopomenka z besedo *ousia* (»božanska snov« oz. »materija«), *dynamis* (»božja moč«, »čudež«), in ponavadi tudi s *theotēs*²² (»božanstvo«). Ker ima *alētheia* prav tako pomen razodetega nauka, pridemo do enačbe *alētheia* = *gnōsis* (»spoznanje«, »vedenje«, »kršč. spoznanje«). Ker v svojem obsegu *alētheia* pomeni božje bistvo, je v teh okvirih enakovredna tudi besedi *zoē* (»življenje«); prav tako sta *zoē* kot tudi *fōs* (»luč«) božja moč razodetja, zaradi česar *alētheia* in *zoē* sovpadata (Kittel 1983, 240).

Ker pa je božja sfera lahko opisana tudi kot *pneuma* (»Duh«, »duh«, »življ. dih«), *alēthinōs* tako pomeni enako kot *pneumatikōs* (»duhoven«; ki pripada duhu), in ker je *nous* (»razum«, »misel«, »duh«, »namen«, »mnenje«) pogosto razumljen v sorodnosti s *pneuma*-o, lahko pomeni tudi enako kot *noētōs* ali *noeros* (*noeō* = »vedeti«,

²² Za prevode grških besed tu in v nadaljevanju velja, da so (če ni izrecno označeno drugače) vzeti iz: Špelič 2002, v primeru, da prevodov osnovni vir ni navajal sam.

»razumeti«). Končno je *alēthinos* ali *alēthēs* sopomenka z *ousiōdes* (»bistven« ali »božji«), *aoratos* (»neviden«), *asōmatos* (»ne-telesnost«), *agennētos* (»nerojen«), *afihartos* (»nerazpadljiv«, »neuničljiv«, »neumrljiv«), in zatorej z vsemi lastnostmi, ki želijo opisovati božjo plat kozmične dvojnosti (240).

1.2.3 Novozavezna raba

SZ, grška misel in helenizem²³ so imeli na različne knjige NZ različno močan vpliv, odvisno od tega, iz kakšnega okolja so prihajali pisci posameznih knjig. Na tem mestu bomo sedaj najprej naredili splošen pregled teh vplivov na NZ, nato pa pogledali še nekaj konkretnih primerov v podpoglavjih *Alētheia* (samostalnik), *Alēthēs* (pridevnik), *Alēthinos* (pridevnik), *Alētheuō* (glagol) in *Alēthōs* (prislov).

»Resnica« kot skladanje izrečenega z realnostjo, z upoštevanjem vseh dejavnikov, torej v gr. smislu, je prisotna skozi celotno NZ (Mt 22,16; Mr 5,33; Lk 4,25; Jn 10,41; Apd 4,27; 2 Kor 7,14; 3 Jn 1,12). Tak pomen resnice je sicer sploh značilen za sinoptike, pri katerih je kakršna koli druga raba kot razumska (gr.) izključena (McKenzie 1965, 902), zaradi česar pojem resnice kot tak pri sinoptikih ne igra velike vloge.

Nasprotno je pri Janezu in pri Pavlu »resnica« močno razvit pojem, kar pa ne pomeni, da je »resnica« v gr. smislu pri njima izključena. Janez in Pavel uporabita *alētheia*-o in njene sorodne besede pogosteje kot vsi ostali novozavezni pisci skupaj (Buttrick 1962, 715), ta pa označuje moralno in duhovno resnico. Njen avtor je Bog, med ljudi pa jo je prinesel Jezus. Človek jo sprejme s pomočjo vere (Steinmueller in Sullivan 1956, 648).

Verjetno nekateri viri »resnico« pri Janezu in Pavlu vidijo kot odsev starozavezne *ʾēmet* prav zaradi razsežnosti vere, ki je pri njima tako močno prisotna (Buttrick 1962, 716). Po drugi strani ima resnica kot odsev starozavezne *ʾēmet* lahko tudi pomen zanesljivosti, resnicoljubnosti, iskrenosti in poštenosti (Rim 3,7; 15,8), čeprav raba dejanske besede »resnica« v tem smislu ni pogosta. Od SZ se v NZ bolj ohrani misel na Boga kateremu lahko zaupamo, da bo držal svojo besedo (Douglas 1987, 1225).

²³ Grabner in Krašovec pa omenjata tudi apokaliptično ozadje (1984, 634).

Sicer je starozavezna raba »resnice« v NZ prisotna tudi preko hebraizmov. Izraz *amēn* ali njegova gr. različica *alēthōs*, se prevajata kot »resnično« in ju najdemo v izjavah ljudi (Jn 4,42), njuna raba pa je sploh značilna za Jezusove slovesne izjave bodisi pri sinoptikih (Mt 8,10; Mr 10,15; Lk 21,3) ali pri Jn, kjer je *amēn* vedno podvojen (Jn 12,24) (Buttrick 1962, 715).

Če omenimo še vpliv kozmološkega dualizma, je imel ta najizrazitejšo vlogo v Janezovi tradiciji²⁴, kjer je resnica pojem razodetja (Grabner-H. in Krašovec 1984, 634). V takem smislu jo sicer najdemo tudi pri Pavlu, vendar je pri Janezu taka raba precej bolj izrazita. Resnica je tu pravo ali pristno v smislu trajnega, večnega. Ukoreninjena je v svojem nebeškem in nepokvarljivem značaju, ki ima lastnost prvobitnega oz. izvornega. Novost Janeza je sicer tudi v tem, da je Kristus utelešenje te večne, prvobitne resnice, ki je tako vrhovna resnica, brez katere je človek neveden in zaslepljen (McKenzie 1965, 901-902).

1.2.3.1 *Alētheia* (samostalnik)

Alētheia kot dejansko stanje stvari oz. resničnost izjave

V grškem smislu *alētheia* v NZ pomeni »dejansko stanje stvari«, kot se razkrivajo. Izraz *en* in *ep alētheia* se prevajata kot prislov »zares« ali »v resnici« v Apd 4,27 in pri sinoptikih (Lk 22,59). V NZ je večkrat v rabi tudi besedna zveza »povedati« ali »govoriti resnico« kot v Mr 5,33, kjer je krvaveča žena po ozdravljenju, ker se je dotaknila Jezusove obleke, temu »povedala vso resnico«. Ta raba je pogosta tudi v Jn, najdemo jo npr. na mestih 5,33; 8,40.45, vendar bi tu »resnico« lahko interpretirali tudi v smislu Božjega razodetja. V stavku: »Zdaj pa me hočete umoriti, človeka, ki sem vam

²⁴ Dualizem na splošno pomeni prisotnost dveh enakovrednih počel. Izhaja iz filozofije, še posebej iz platonizma in ni sprejet v krščanstvu, saj krščanstvo kot tudi judovska vera ne priznavata enakovrednega obstoja dobrega in zla, saj ima dobro absolutno prednost in je edino počelo vsega. Zlo je v krščanstvu pomanjkanje dobrega. Janezov evangelij sicer uporablja polarno in antitetično izražanje in pokaže, kako zlo nasprotuje dobremu, nista pa na isti ravni. Veliko študijev obstaja o tako imenovanem dualizmu pri Janezu, ki kaže na eni strani na vpliv tedanje filozofije in kulture na četrti evangelij, na drugi strani pa način, kako evangelist dojema svet in nasprotovanje sveta Bogu, ki ni absolutna razdelitev sveta na dvoje. Pri kumranski skupnosti je bolj izrazito prisotno polarno izražanje oz. dualistična predstavitev dinamike med kumransko skupnostjo in svetom (npr. nasprotje med otroci luči in otroci teme itd., česar ne najdemo na isti način pri Janezovem evangeliju), kar je sicer značilno za apokaliptično literaturo.

povedal resnico, katero sem slišal od Boga« (8,40), naj bi pozoren bralec tako prepoznal *alētheia*-o tudi kot Božje razodetje (Kittel 1983, 243-244).

Alētheia v smislu iskrenosti

Precej pogosto *alētheia* tako kot *ēmet* prevzame pomen »iskrenosti«, kot npr. v 1 Jn 1,6: »Če rečemo, da smo v občestvu z njim, pa kljub temu hodimo v temi, lažemo in ne ravnamo v skladu z resnico«, ali v 1 Kor 5,8, kjer se »resnica« pojavi vzporedno z »iskrenostjo« in jo s tem dodatno utrjuje. Pomen iskrenosti verjetno prenaša tudi bes. zveza »ljubiti v resnici« v 2 Jn 1,1 in 3 Jn 1,1 (242-243).

Alētheia v smislu poštenosti

V 2 Jn 1,4 in 3 Jn 1,3 resnica prevzema pomen poštenega ravnanja in tako »živeti v resnici« pomeni živeti pošteno. Enak pomen ima resnica na mestih, kjer se pojavi skupaj s »krivico« in je predstavljena kot njeno nasprotje, kot npr. v Rim 2,8: »z jezo in srdom pa tistim, ki so sebični in ne sledijo resnici, ampak se pokoravajo krivici« (242-243).

Alētheia v smislu zanesljivosti

Alētheia v smislu *ēmet* pomeni tudi »zanesljivost« ali »(da je nekdo) zaupanja vreden« (242) v v. 7: »Če pa se je Božja resnica povečala zaradi moje laži« v kontekstu Rim 3,3-7. Tu jo v smislu zanesljivosti verjetno razumemo zaradi omembe Božje zvestobe v v. 3, čeprav bi jo zaradi omembe pravičnosti v nadaljevanju lahko razumeli tudi v smislu sodne pravičnosti Boga²⁵ (v. 4-6).

Alētheia kot pravi nauka ali vera

Alētheia je lahko uporabljena tudi kot »pravi nauk« ali »evangelij«. Ta pomen je jasno razviden iz 2 Tim 2,18, ki pravi: »Zašla sta od resnice, ko pravita, da je vstajenje že bilo, in podirata vero nekaterih.« Podobno se *alētheia* nanaša na evangelij v besedni zvezi »beseda resnice«, npr. v Ef 1,13, spet drugi odlomki pa govorijo o »spoznavanju resnice«, med drugim tudi Heb 10,26, ki pravi: »Če namreč prostovoljno grešimo, potem ko smo dobili spoznanje resnice, ne ostane za grehe nobena žrtev več«. V 2 Tes 2,10-12 je *alētheia* krščansko razodetje v nasprotju z razodetjem antikrista, ki je

²⁵ Glej *alēthinos* (spodaj).

označen kot »krivičnost«. »Steber in opora« tega razodetja je Cerkev (1 Tim 3,15). Kadar »resnica«, kot v zgoraj omenjenih odlomkih, označuje »evangelij«, je ta raba zaznamovana s konceptom *ῥεμετ - alētheia* je »verodostojni nauk« (244).

Alētheia v smislu razodetja

Alētheia lahko pomeni tudi »pristnost« v smislu »božje stvarnosti«; »razodetje«. Razvijajoča se iz helenističnega dualizma²⁶, ta raba določa rabo *alēthinos* v Pismu Hebrejcem in močno individualno terminologijo pri Janezu. Pri Janezu *alētheia* označuje »Božjo resničnost«, ki je različna od resničnosti, v kateri se človek prvič znajde in s strani katere je nadzorovan. *Alētheia* je resničnost Boga ki je nedostopna človeški eksistenci. Vendar se njeno sprejetje lahko zgodi, a le v poslušni veri (245).

V Jn 8,44 najdemo antitezo med tako Božjo in proti-Božjo resničnostjo v obliki, ki izvira iz gnostične mitologije. Kot razodetje je nato *alētheia* predmet »spoznanja« (Jn 8,32 in 2 Jn 1,1) ali »védenja« (1 Jn 2,21). Tu ni mišljeno védenje na splošno, temveč poznavanje razodetja (245-246).

V Jn 5,33; 8,40.45.46; 18,37 nato prihaja do značilnih dvoumnosti, kar smo omenjali že zgoraj. V teh odlomkih gre lahko za formalen pomen »govorjenja resnice«, prav tako pa lahko pomeni »ubesediti razodetje« (245-246).

Pomen razodete »Božje stvarnosti« ima *alētheia* v Jn tudi takrat, kadar se ta pojavi vzporedno z omembo Duha. Gre za besedno zvezo »Duh resnice« (Jn 14,17; 15,26; 16,13). Za Janeza je Božja resnica vedno tista, ki deluje v razodetju in tako je funkcija Svetega Duha opisana kot razodetje, ki nadaljuje z delovanjem v skupnosti (246-247).

1.2.3.2 *Alēthēs* (pridevnik)

Grščina pozna dva pridevnika, izpeljana iz besede *alētheia - alēthēs* in *alēthinos* (glej spodaj). Oba prevajamo z besedo »resničen«, vendar ima vsak izmed njiju nekoliko drugačen prizvok. Pridevnik *alēthēs* tako pomeni »resničen« navkljub zunanjemu izgledu« (Brown 1966, 501). V tem smislu Špelič *alēthēs* prevaja kot »resničen«,

²⁶ Glej op. 24.

»iskren« oz. »pristen« (13). Tako kot *alētheia* se sicer pojavi še v smislu skladanja z dejstvi (npr. v Mt 26,73; Mr 14,70; Jn 4,18; 19,35), v smislu iskrenosti in poštenosti (Jn 7,18; 2 Kor 6,8), zanesljivosti oz. stalnosti (Rim 3,4; 1 Pt 5,12) in razodetja v Jn 3,33; 6,55 (Kittel 1983, 247-248).

1.2.3.3 *Alēthinós* (pridevnik)

Alēthinós je v NZ lahko rabljen kot že omenjeni *alēthēs*, sicer pa je zanj značilen pomen »edinega resničnega« v primerjavi z nečim dozdevnim oz. z nečim, kar hoče biti nekaj ali nekdo, vendar to ni. V tem smislu je lahko rabljen v kontrastu med nebeškim in zemeljskim ali med starozavezno in novozavezno resničnostjo (Brown 1966, 500-501).

Primer rabe »edinega resničnega« najdemo v 1 Tes 1,9: »...odvrnili ste se od malikov, da bi služili živemu in resničnemu Bogu«. Tu je *alēthinós* rabljen za Boga v nasprotju z ničevimi maliki, medtem ko je v Heb 8,2 šotor v nebesih opisan kot »resnični šotor«, v nasprotju z zemeljskim. Prav tako ima v Jn 1,9; 15,1 *alēthinós* pomen »resničen« ali »pravi«, ki pomeni »Božji« v nasprotju s človekom in zemeljsko realnostjo. Gre za pomen, ki nakazuje na pristnost, vendar ne v splošnem smislu. V helenizmu ima v povezavi z Božjimi stvarmi pomen tistega, kar je večno; v povezavi s človeškim vedenjem ali obstojem pa označi njihov več kot zemeljski značaj, posredovan z razodetjem ali stikom s presežnim (Kittel 1983, 249-250).

Posebnost *alēthinós*-a je sicer še pomen *dikaiosunē* – »sodne pravičnosti« (242). Taka raba je npr. prisotna v Raz 19,2: »zakaj njegove sodbe so resnične in pravične«, kjer je *alēthinós* popolnoma zaznamovan z *ēmetē* v smislu Božje upravičene zahteve ali pravičnosti (249).

Tako kot *alētheia* in *alēthēs* pa je tudi *alēthinós* (poleg že omenjenega pomena pristnosti v smislu Božje stvarnosti (razodetja)) v NZ rabljen še v grškem smislu skladanja z dejstvi (Jn 4,37), iskrenosti in poštenosti (Heb 10,22) ter zanesljivosti (Raz 6,10²⁷) (249).

²⁷ Na tem mestu ima prid. »resničen« lahko tudi pomen pravičnosti (Kittel 1983, 249).

1.2.3.4 *Alētheuō* (glagol)

Pomen »govoriti resnico«, ki ga izraža *alētheuō*, je prisoten v Gal 4,16, v starozaveznem odlomku pa je tak pomen prisoten v 1 Mz 42,16. Obstaja velika verjetnost, da tu »govoriti resnico«, pomeni »oznanjati resnico«, tj. evangelij. V Jn se raba tega glagola sicer ne pojavi (251).

1.2.3.5 *Alēthōs* (prislov)

Alēthōs je prislov, ki ga v slovenščino prevajamo kot »resnično« ali »(za)res«. Včasih lahko prevzame tudi pomen pridevnika, kot npr. v Jn 1,47, kjer je Natanael označen kot »pravi Izraelec« (Green in McKnight 1992, 860).

1.3 Zaključek

Če sedaj povzamemo, smo v tem poglavju diplomskega dela prikazali pomen in rabo »resnice« znotraj hebrejskega in znotraj grškega izrazoslovja. Pomeni oz. prevodi hebrejskega korena *'mn*, ki smo jih pri tem srečali so različni, vendar je med njimi čutiti sorodnost. Pri glagolski obliki *qal* naletimo na pomene: »varuh«, »skrbnik«, »vzgojitelj«, tudi »dojilja«. Gre za obliko, ki od ostalih po pomenu najbolj izstopa. Nifal obliko zaznamujejo pomeni: »trajen«, »stalen«, »trden«, »zanesljiv«, »zvest«, pri čemer se prvi trije pojavljajo v povezavi s stvarmi, druga dva pa z osebami. Prevodi hifil oblike označujejo stanje notranje trdnosti, gotovosti in pripravljenosti neke osebe, ki jo lahko goji do druge osebe: »biti prepričan«, »verjeti«, »verovati«, »zaupati«, »zanesti se na«. Do dejanskega pomena »resnica« pridemo šele z obravnavo hebr. samostalnikov *'ēmeṯ* in *'ēmūnāh*, možen prevod teh dveh pa je tudi »zanesljivost« in sploh »zvestoba«, zaradi česar velja, da ima resnica v SZ moralno konotacijo.

Tak prizvok ima v NZ včasih potem tudi *alētheia*, čeprav raba dejanske besede »resnica« v tem smislu ni pogosta. Pogosteje je resnica v NZ rabljena v gr. smislu, ki je

sploh značilen za sinoptike. Tem predstavljata kontrast Janez in Pavel, pri katerih je resnica dodelan pojem. V Janezovi tradiciji je sploh zaznaven vpliv kozmološkega dualizma²⁸, zaradi česar je resnica tam pojem razodetja. Novost pri Janezu predstavlja tudi poistovetenje resnice v Jezusu Kristusu, ki je utelešeno razodetje Boga.

V prvem poglavju nato na koncu še konkretnije spoznamo primere, kako je »resnica« rabljena v NZ. V grškem smislu je rabljena v smislu dejanskega stanja stvari tako v besedni zvezi »govoriti resnico« kot v pridevniku »resničen« ali prislovu »zares«. Hebrejski prizvok prenaša »resnica«, kadar je rabljena v smislu iskrenosti, poštenosti in zanesljivosti, prav tako tudi, kadar je z resnico enačen evangelij. Kot pojem razodetja je resnica kot pristno v smislu večnega rabljena kot posledica vpliva kozmološkega dualizma.

²⁸ Glej op. 24.

2. ANALIZA MEST Z OMEMBO »RESNICE« V JANEZOVEM EVANGELIJU

»Resnica« se kot ena izmed vidnejših tem pri Janezu znotraj evangelija pojavlja skozi celoten potek dogajanja²⁹. V drugem poglavju diplomskega dela bomo to pojavljanje resnice kot teološkega pojma v Jn analizirali in pri tem upoštevali osnovno besedišče semantičnega polja resnice. Pri obravnavi določenega semantičnega polja se preučijo besede, ki sodijo v to polje, njihove sopomenke in protipomenke. V našem delu pa bomo obravnavali predvsem besede ki izhajajo iz besede »resnica«, medtem ko bomo sopomenke in protipomenke obravnavali le, če se bodo pojavile znotraj kontekstov.

Resnico v Jn bomo obravnavali glede na besedne vrste. Začeli bomo s samostalnikom (»resnica«), sledili pa bodo še pridevnik (»resničen«), prislov (»resnično«) in izraz »resnično, resnično«, za katerim stoji podvojeni *amēn*. Ob tem bomo posebno pozornost posvetili kontekstom in predhodnim (starozaveznim) besedilom, v katerih se »resnica« in njene različice pojavijo, ter zarisali vzporednice med starozavezno in Janezovo pojavnostjo resnice.

2.1 »Resnica« (samostalnik)

Samostalnik *alētheia* v Janezovem evangeliju najdemo 25-krat v 20-ih vrsticah³⁰. Mesta, kjer se pojavi samostalnik, bomo predstavili v več podpoglavjih, glede na kontekste, v katerih se pojavi. Obravnavali jih bomo po vrstnem redu, kakor jih

²⁹ V Jn se pojavi kar 80-krat v 71-ih vrsticah, oz. 104-krat, če upoštevamo podvojitve v izrazih »resnično, resnično«, ki se pojavijo 24-krat. Mesta: Jn 1,9.14.17.47.51; 3,3.5.11.21.33; 4,18.23 (dvakrat).24.37.42; 5,19.24.25.31.32.33; 6,14.26.32 (dvakrat).47.53.55 (dvakrat); 7,18.26.28.40; 8,13.14.16.17.26.31.32 (dvakrat).34.40.44 (dvakrat).45.46.51.58; 10,1.7.41; 12,24; 13,16.20.21.38; 14,6.12.17; 15,1.26; 16,7.13 (dvakrat).20.23; 17,3.8.17 (dvakrat).19; 18,37 (dvakrat).38; 19,35 (dvakrat); 21,18.24

³⁰ Jn 1,14.17; 3,21; 4,23.24; 5,33; 8,32 (dvakrat).40.44 (dvakrat).45.46; 14,6.17; 15,26; 16,7.13 (dvakrat); 17,17 (dvakrat).19; 18,37 (dvakrat).38. Tem 20-im vrsticam, ki jih bomo v tem delu obravnavali, pa bomo priključili še v. 19,35, v kateri se pojavi besedna zveza (v nadaljevanju bes. zv.) »govori resnico«. V slovenščini tako ta vrstica naravno spada v to poglavje, medtem ko v grščini za »resnico« ne stoji *alētheia*, temveč *alēthēs* (v bes. zv. *alēthē legei*).

zasledimo v evangeliju. Tam se prva omemba »resnice« pojavi v prologu, v bes. zv. »milost in resnica« (1,14.17); sledi ravnanje po resnici (3,21); bes. zv. »v duhu in resnici« (4,23.24); govorjenje oz. pričevanje resnice (prva omemba v 5,33); resnica kot tista, ki osvobaja (8,32); resnica kot tista, ki ima izvor v Očetu v nasprotju z lažjo, ki ima izvor v hudiču (8,40.44.45.46); Jezus kot pot, resnica in življenje (14,6); resnica v bes. zv. »Duh resnice« (14,17; 15,26; 16,13); resnica v kontekstu posvečevanja (17,17.19) in v kontekstu Jezusovega sodnega postopka (18,37.38).

2.1.1 Milost in resnica (1,14.17)

Izraz »milost in resnica« se v Jn pojavi le v prologu v 1,14-17, in nikjer drugje v evangeliju³¹. Enako velja tudi za *charis* (milost), kadar se pojavi samostojno. Poleg omembe v Jn 1,14.17 se pojavi še v 1,16. Za razliko od rabe pri Pavlu (kjer *charis* pomeni nezaslužen Božji dar – Ef 2,8-9) se *charis* v Jn v povezavi z *alētheio* nanaša na starozavezni izraz *hesed we'emet* v 2 Mz 34,6, ki jo prevajamo kot »dobrota in zvestoba« (glej še: Ps 25,10; 26,3; 111,7) (Köstenberger 2004, 44-45). Ta vrstica sodi v kontekst razglasenja razodetja, ko Bog z Mojzesom obnovi zavezo. Boga opisuje kot »bogatega v dobroti in zvestobi«, Božja *'emet* je njegova zvestoba obljubam zaveze (Brown 1966, 14). Po Janezu sodeč je ta zvestoba dosegla vrh v tem, da je Bog poslal Jezusa, njegovega edinorojenega Sina, ki pa je poln »milosti in resnice« (Köstenberger 2004, 45).³²

³¹ Verjetno pa tudi nikjer drugje v NZ. Še najbolj se tej rabi morda približajo Kol 1,5.6; 1 Pt 5,12 in 2 Jn 1,3.

³² Green in McKnight pa se z zgornjimi povezavami ne strinjata v celoti. Sta namreč mnenja, da navezava na *hesed we'emet* tu ni ustrezna, saj je *hesed* v LXX ponavadi prevedena z *eleos* in ne s *charis*, ki jo najdemo v obravnavanih vrsticah (1992, 860-861). Brown se s tem ne strinja in pravi, da Jn raba SP pogosto ni dosledna/skladna z LXX, omeni pa tudi vire, ki so pokazali, da je *charis* zelo dober prevod za *hesed* (1966, 14). Za avtorja Green in McKnight se Jn 1,14.17 tako navezuje na 2 Mz 34,6 »zgolj« zaradi tega, ker besedilo Jn 1,14.17, primerja utelešenje Logosa (Besede) v Jn 1,14a z Božjim razodetjem Mojzesu na gori Sinaj (1992, 860-861).

2.1.2 Ravnati po resnici (3,21)

»Ravnanje po resnici« je v 3,21 nasprotno »delom hudega« v njej predhodni vrstici in predstavi tipični judovski izraz, ki pomeni »ravnati zvesto oz. v zvestobi« (Köstenberger 2004, 131), ta isti izraz (v hebr. *'asāh 'ēmet*; db. »delati resnico«) pa lahko pomeni tudi ohraniti vero oz. verovati (Brown 1966, 135).

»Ravnati se po resnici« je sicer v mrtvomorskih rokopisih idiom, ki pomeni biti pravičen oz. pošten. Odzivnost resnici je naloga pravičnosti vsakega posameznika. V kumranskih rokopisih³³ v Pravilih skupnosti najdemo: »V skladu s svojim dednim deležem pri resnici je človek pravičen in tako sovraži krivico, v skladu z deležem pri krivičnosti pa ravna krivično in tako mrzi resnico« (1QS 4,24-25) (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 956). Pravica je tako posledica resnice, na kar nakaže tudi SZ, npr. v Iz 59,4.14; Zah 8,16 in v Prg 12,17, kjer pravi: »Kdor govori resnico, izpričuje pravico, kriva priča pa prevaro«. V enakem smislu (namreč, da je pravica posledica resnice) bi lahko razumeli tudi rabo izraza »v resnici« v Tob 4,5b-6, ki pravi: »Vse dni svojega življenja delaj dela pravičnosti in ne hodi po poteh krivičnosti! Zakaj tisti, ki ravnajo v skladu z resnico, bodo imeli srečo v svojih delih«. Tu je sicer potrebno upoštevati, da se, če pogledamo Tob kot celoto, »dela pravičnosti« v tej knjigi nanašajo na »dela usmiljenja« (Tob 1,3; 2,14; 3,2).

Vrstica 3,21 ima zaradi nasprotja v v. 20 (dela hudega) prav tako lahko pomen del pravičnosti, lahko pa ima tudi pomen »tega, kar je lastnega Bogu«, saj nadaljevanje vrstice pokaže, da je »ravnanje po resnici« možno v Bogu in ne v lastni moči človeka (Köstenberger 2004, 131).

2.1.3 V duhu in resnici (4,23.24)

Sklop Jn 4,23-24 je postavljen v kontekst Jezusovega pogovora s Samarijanko, in sicer po tem, ko ga ona prepozna kot preroka (4,19). Od Jezusa je želela odgovor na

³³ Kumranski rokopisi so del mrtvomorskih rokopisov. Gre za novo odkrite stare rokopise bibličnih in ne-bibličnih besedil iz področja Judovske puščave v bližini Mrtvega morja (Zupet 2006, 9).

vprašanje kje je pravi kraj čaščenja Boga³⁴. Jezus s svojim odgovorom fizični kraj čaščenja označi kot končno nepomemben, bolj je pomembno častiti Boga »v duhu in resnici«. Ta kontrast med čaščenjem v Jeruzalemu ali na gori Gerizim in med čaščenjem v duhu in resnici je del Janezovega dualističnega izražanja³⁵ med zemeljskim in nebeškim, mesom in Duhom (Brown 1966, 180).

Ideja čaščenja »v duhu in resnici« tako postavlja način čaščenja pred kraj čaščenja. »V resnici« tu pomeni »pristno«, zato je čaščenje stvar srca (Köstenberger 2004, 157) in se vrši s človekovim življenjem (Moloney 1998, 133). Ta novi vidik tako predpostavlja osebni odnos (Köstenberger 2004, 155).

Poleg tega se stavek »Bog je duh« ne nanaša na Sv. Duha, še manj na človeškega duha, ampak identificira Boga kot duhovno in nematerialno bitje³⁶. Zaradi tega je tudi ustrezno čaščenje stvar duha (Köstenberger 2004, 156-157). Ozadje za to najdemo v Jezusovem pogovoru z Nikodemom v Jn 3,5-7: »Če se kdo ne rodi iz vode in Duha, ne more priti v Božje kraljestvo. Kar je rojeno iz mesa, je meso, in kar je rojeno iz Duha, je duh. Ne čudi se, da sem ti rekel: Morate se roditi od zgoraj (Moloney 1998, 133).

Duhovno naravo Boga zasledimo sicer tudi v SZ (Iz 31,3; Ezk 11,19-20; 36,26-27). V Iz 31,3 je Bog posredno označen kot duh, ljudje pa kot meso. V povezavi s čaščenjem v duhu in resnici pa se lahko navežemo na Ezk, kjer je izpolnjevanje zakonov stvar duha in srca. Ezk govori o »mesenem srcu«, ki bo nadomestilo kamnito srce. »Meseno« tu pomeni srce, ki je poslušno in odzivno. Tako srce zaznava, čuti in ni brezbrizno ali hladnokrvno v svojem delovanju. Tudi ta odlomek bi tako lahko predpostavljala osebni odnos, kar je izraženo tudi v stavku: »Moje ljudstvo bodo in jaz bom njihov Bog« na koncu Ezk 11,20.

³⁴ Samarijani so namreč častili Boga na gori Gerizim, medtem ko je bilo judovsko čaščenje Boga osredotočeno na Jeruzalem, kjer je bil tudi tempelj.

³⁵ Glej op. 24.

³⁶ Ker je Bog duh, je bilo Izraelcem naročeno, naj ne delajo urezanih podob, kot so to počeli okoliški narodi (2 Mz 20,4) (Köstenberger 2004, 156). Bog naj torej ne bo vezan na nobeno upodobitev, v navezavi na Jn 4,19-24, pa tudi ne na kraj.

2.1.4 Govoriti resnico

Raba »resnice« v povezavi s (človeškim) govorom in pričevanjem za resnico se v Jn pojavi precej pogosto. Zasledimo jo v vrsticah Jn 5,33; 8,40.45.46; 16,7; 18,37 in 19,35. V omenjenih odlomkih ima govorjenje resnice dvojni pomen. In sicer lahko pomeni resnico kot skladnost z dejanskim stanjem stvari, lahko pa se nanaša na resnico kot »Božje razodetje« (razen v 19,35) (Kittel 1983, 243-244). Namen govorjenja oz. pričevanja resnice je v nekaterih citatih (odvisno od rabe in konteksta) sprožiti, da človek začne verovati v Jezusa kot Mesija (Köstenberger 2004, 553).

2.1.5 Resnica ki osvobaja (8,32)

Jn 8,32 je ena izmed najznamenitejših vrstic Janezovega evangelija z omembo »resnice« oz. nasploh. Tu ima resnica svoje središče v Kristusu in pomeni razodetje Boga »v« Jezusu in »po« Jezusu (Moloney 1998, 277). »V Jezusu« pomeni, da je Jezus poosebljena resnica, kar je v nadaljevanju razvidno iz v. 36, kjer je Sin tisti, ki osvobodi iz moralne teme in greha (Köstenberger 2004, 262), medtem ko izraz »po Jezusu« cilja na evangelij.

Medtem ko so navedbe resnice v Jn pogoste, je omemba »svobode« omejena na 8,32-36. V Jn se torej pojavi le v povezavi z resnico. Po Köstenbergerju je to svoboda, ki osvobaja od sveta greha in smrti in je dosegljiva le po Kristusu. Svobodo, s katero se človek osvobaja vseh vezi, ki ga vežejo, da bi razvil svojo 'identiteto' ali 'avtoriteto' Köstenberger loči od zgoraj omenjene svobode (262), čeprav se zdi, da je iskanje človekove resnične identitete prav v odkrivanju tega, kako se osvoboditi od greha. V odkrivanju tega, kdo je Bog, namreč spoznavamo kdo smo mi. V okvirih tega se ne zdi, da bi bilo človekovo osvobajanje od predstav in ljudi, ki ga omejujejo, da bi ravnal po lastni vesti (ki mora biti očiščena) ločeno oz. v nasprotju s svobodo, ki osvobaja od greha in smrti.

Vseeno pa je uporaba vrstice, kadar je rabljena v povezavi z odkrivanjem identitete lahko zlorabljena oz. interpretirana napačno, če ne vključuje povezave s Kristusom. Tudi v Jezusovem času je bila tako ta vrstica interpretirana narobe. Medtem ko v. 8,32

govori o svobodi in sužnosti na duhovni ravni, so jo pred 2000 leti napačno razlagali v političnih oz. socialnih okvirih, zato judje v v. 8,33 oporekajo Jezusu, da niso nikoli bili sužnji (Brown 1966, 363).

8,32 sledi besedam: »Če ostanete v moji besedi, ste resnično moji učenci« (v. 31). Zdi se, da osvoboditev tako temelji na vztrajanju v Jezusovi besedi in je postopna. Naš razum je namreč vedno izpostavljen zmotam in naša volja je talec svojih razvad. Tako je spoznavanje resnice vezano na učenčevstvo, ki je počasna pot očiščevanja razuma in osvobajanja volje, ki tistemu, ki posluša Jezusa, odpira njegovo pristno življenje v svobodi Božjega sina (Fausti 2012, 240).

Resnica v v. 8,32 je torej Božje razodetje. Povezave s to razlago zasledimo tudi v kumranskih spisih in v zgodnjih rabinskih zapisih (Pirqe Abot), medtem ko v SZ izrecno osvoboditev od greha preko resnice ni prisotna³⁷. V kumranskih spisih je rečeno: »Tedaj bo Bog s svojo resnico prečistil vsa človekova dejanja...Poškropil ga bo z duhom resnice kakor z očiščevalno vodo (in ga očistil) vseh gnusob laži in omadeževanosti« (1QS 4,20-21); v Pirqe Abot 3,6 pa je prisotna ideja, da je preučevanje Postave dejavnik, ki osvobaja človeka (od posvetnih skrbi) (Brown 1966, 355). Če torej to literaturo primerjamo z Jn 8,32 je v obeh Božje razodetje tisto, ki osvobaja.

Kontrast med tem starozaveznim in novozaveznim razodetjem pa vsebujejo Pavlova pisma, kjer je evangelij v primerjavi z razodetjem na Sinaju zaveza, ki osvobaja, medtem ko zaveza z gore Sinaj rodi za sužnost (glej Gal 4,21-31; Rim 9,6-13). Sicer je ta kontrast prisoten tudi pri Jn v prologu, kjer primerja odrešenje ki je prišlo po Jezusu, s tistim, ki je prišlo po Mojzesu (1,14.17). S tem nakazuje, da je Jezus edina pot odrešenja (14,6) (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 966).

2.1.6 Laž kot nasprotje resnice (8,40.44.45.46)

Kontekst vrstic 8,40-46, kjer se »resnica« pojavi kot nasprotje laži (ki ima svoj izvor v Očetu laži), se razvije v kontrastu s prvo polovico 8. poglavja (Brown 1966, 365).

³⁷ Torej v smislu, da bi se »svoboda« in »resnica« pojavljali v istih vrsticah.

»Govoriti resnico« v tem delu ima lahko tako formalen pomen »govorjenja resnice«, prav tako pa lahko pomeni tudi »ubesediti razodetje« (Kittel 1983, 245-246). Izraz »govoriti resnico« najdemo v vrsticah 8,40.45.46, medtem ko se v. 44 ustavi na kontrastu med resnico in lažjo, ki ima svoj izvor v hudiču.

Jn 8,40.45.46 uokvirjajo in podkrepijo osrednjo vrstico 8,44. Zarišejo popolno zakrknjenost Jezusovih poslušalcev, ki ne verjamejo njegovi besedi in tako niso »od Boga«. To je v nasprotju z deli Abrahama, ki ga imajo za svojega očeta. Abraham je bil namreč dovzeten za Božje razodetje in je ravnal v poslušnosti do njega (1 Mz 12,1-4; 22,1-14) (Köstenberger 2004, 265). V podkrepitev tega, da v v. 44 Jezus imenuje hudiča za očeta Judov v. 45 pravi, da ljudje ne verjamejo, *ker* je Jezus povedal resnico in ne *čeprav* je povedal resnico. Njihova nevera torej ne temelji na pomanjkanju razumevanja, temveč v njihovi globoki ukoreninjenosti v satanovih lažeh in v njegovem duhovnem očetovstvu (268).

Tako niti ni nenavadno, da v. 44 prinese ene izmed najbolj negativnih besed, kar jih Jezus izreče proti Judom v NZ (Moloney 1998, 282). Ker ne prepoznajo Jezusa in ne poslušajo njegove besede, so označeni kot sinovi hudiča. Hudič kot »morilec« in »oče laži« (in s tem izvor laži) tu predstavlja popolno nasprotje Jezusu, ki je resnica in življenje (Jn 1,1-5.14; 14,6) (Köstenberger 2004, 267).

Tako laž in smrt kot resnica in življenje sta torej tesno povezani³⁸; medtem ko udejanjanje resnice vodi v življenje, udejanjanje laži vodi v smrt. To je zelo nazorno prisotno v 1 Mz 3, kjer hudič preko laži (1 Mz 3,3-5) Adama oropa večnega življenja (1 Mz 3,22-24), kar posledično vodi tudi do prvega umora (1 Mz 4,1-15) (Moloney 1998, 280). Navedba, da je bil hudič »od začetka morilec ljudi in ni obstal v resnici«, se tako verjetno nanaša prav na 1 Mz 3³⁹, nekateri pa vidijo povezave z v. 44 tudi v Satanovem padcu v Iz 14,12.15 (Köstenberger 2004, 267).

³⁸ Tesne povezave s tem odlomkom so prisotne v 1 Jn 3,8-15, kjer je z življenjem neločljivo sicer povezana ljubezen (v. 14). Kdor ne ljubi, ostaja v smrti – smrt pa je v luči Jn 8,40-46 posledica laži, ki je od hudiča.

³⁹ V povezavi s 3 Mz Fausti (čeprav je njegov komentar bolj namenjen duhovnosti in duhovnemu življenju kot pa striktni eksegetski analizi) navede temeljen razlog, zakaj človek začne slediti laži. Razlog je v tem, da mu Satan prikaže »boga«, ki je nasprotnik človekove svobode in zavisten do njegove sreče. Človek je verjel tej laži in zaradi tega zavrnil Boga (Fausti 2012, 242). Gre pravzaprav za držo nezaupanja, ki jo je človek v tem procesu razvil. Ta razlaga sicer verjetno ni najprimernejša za kontekst

Kakorkoli, s preslepivitvijo preko laži hudič v človeku učinkuje tako, da ta razvije držo nevere, kar je prisotno tako v 1 Mz 3 kot v Jn 8. V 1 Mz 3 ta nevera vodi v smrt(nost) Adama, v Jn 8 pa je hudičeva prevara usmerjena višje – njegov cilj je umoriti Jezusa, ki je Resnica in Življenje samo.

Poleg povezave laž-smrt in življenje-resnica je v Janezovemu dualizmu⁴⁰ laž prav tako ekvivalent za temo, resnica pa za luč (Jn 1,1-14). V Jn 3,20 smo tako slišali, da otroci teme sovražijo luč, tu pa sinovi laži sovražijo resnico (Brown 1966, 365). V evangeliju je antitetična predstavitev luči in teme pogostejša kot antiteza resnice in pokvarjenosti⁴¹, v 1 Jn pa je pogostejša kasnejša antiteza. Podobno predstavitev kontrasta med dobrim in zlim najdemo v kumranskih spisih, kjer duh resnice in duh krivičnosti (oz. pokvarjenosti) podajata dve poti življenja, po katerih človek lahko hodi (1QS 4,2sl.). Medtem ko omemba dveh duhov v Jn sicer ni prisotna, pa jo najdemo v 1 Jn 4,1-6, kjer se duh resnice in duh blodnje pojavita v človeku (Brown 1966, 365).

2.1.7 Jaz sem pot, resnica in življenje (14,6)

Vrstica 14,6 predstavlja Jezusa kot utelešeno razodetje Boga, ki je v samem svojem bistvu resnica in življenje. Zaradi tega je ena in edina pot odrešenja (Köstenberger 2004, 430), kar naredi to vrstico aktualno za vsak čas. Medtem ko so prvi kristjani hitro prepoznali vrednost tega sporočila in so se potem tudi imenovani privrženci »Poti« (cf. Apd 9,2; 19,9.23; 22,4; 24,14.22), pa Jn 14,6 danes vstopa v čas (religiološkega) pluralizma. V tem vzdušju so krščanske enkratne trditve razumljene kot neprimerno ozke, celo netolerantne, pluralizem pa je sam ironično postal merilo, po katerem se presoja vse trditve resnice (428-429). To obdobje zato bolj daje vtis, da resnice pravzaprav ni, zaradi česar Jn 14,6 predstavlja aktualno izhodišče za posameznikovo iskanje.

Medsebojna povezanost pojmov pot, resnica in življenje je bila sicer skozi čas predmet številnih interpretacij. V grobem lahko razlage razdelimo na dve skupini. V prvi je pot

Jn 8,40-46, če pa se vrnemo v SZ, lahko pojasni pogost odpad Izraelskega ljudstva od Boga (npr. v 4 Mz 20,12, kjer zatajita Mojzes in Aron).

⁴⁰ Glej op. 24.

⁴¹ Pokvarjenost kot sopomenka za laž, ker ne gre le za občasno prevaro oz. zavajanje, temveč za temeljno izprijenost oz. pokvarjenost (Brown 1966, 365).

usmerjena proti cilju, ki je resnica in/ali življenje (pot vodi v resnico in/ali življenje)⁴², v drugi pa je pot glavni pojem, resnica in življenje pot označita (Brown 1970, 620-621) oz. razložita kot dve osnovni soteriološki podobi evangelija (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 974). Zdi se, da se danes večina učenjakov naslanja na drugo možnost. Jezus je pot v smislu, ker je resnica in življenje (Brown 1970, 621).⁴³ Pot je zato, ker je razodetje Boga Očeta, h kateremu pot končno tudi vodi (628).

V SZ in literaturi drugega templja se pot nanaša na življenje živeto v skladu s postavo. Pogosto jo najdemo povezano z resnico (tj. starozavezna *'ēmeṭ* ali *'ēmûnāh*) (glej Ps 86,11; 119,30; Tob 1,3; Mdr 5,6) (Köstenberger 2004, 429) in z življenjem (Ps 16,11; Prg 15,24). V Ps 86,11; 119,30; Tob 1,3; Mdr 5,6 se pojavljajo izrazi »pot v resnici«, »pot v zvestobi« in »zanesljiva pot« in najverjetneje označujejo resnico kot moralno vodilo. To lahko sklepamo iz vzporedne rabe resnice in pravičnosti v Tob 1,3 (oz. zanesljivosti in pravičnosti v Mdr 5,6) in iz Ps 119,30, kjer psalmist pravi, da Božje sodbe postavlja najvišje.

Če se osredotočimo še na pojma »resnica« in »življenje« lahko o njima povemo naslednje. Na Jezusa se nanašata že v prologu (1,4.14.17). Tu ima Beseda pomen utelešenega razodetja Očeta, ki je Jezus; isti pomen pa ima tudi »resnica« v 14,6. Tako posredovanje resnice kot življenja je namen Jezusovega poslanstva. Posredovanje resnice odmeva v sodnem procesu pri Pilatu v 18,37: »Jaz sem zato rojen in sem zato prišel na svet, da pričujem za resnico« (Brown 1970, 630-631); medtem ko namen posredovanja življenja odmeva v 10,10: »Jaz sem prišel, da bi imeli življenje in ga imeli v obilju.« in še v dveh »Jaz sem« stavkih – kruh življenja (6,35.48) ter vstajenje in življenje (Köstenberger 2004, 430).

Pogosto je rečeno, da je to »življenje« rezultat tega, da človek pride k Jezusu in verjame vanj (3,15.16; 20,31) (Köstenberger 2004, 429-430). Zato, če je Jezus pot, ker je resnica in življenje, »resnica« in »življenje« nista preprosto usklajeni: življenje pride preko resnice. Tisti, ki verujejo v Jezusa kot utelešeno razodetje Očeta (in to je tisto, kar

⁴² Za več informacij glej Brown 1970, 620-621.

⁴³ Da je pot osrednji pojem v 14,6, kažeta njeni predhodni vrstici 14,4-5, kjer Jezus prvič omeni pot v tem kontekstu, čemur sledi Tomaževo vprašanje glede poti. Poleg tega v. 6b resnico in življenje pusti ob strani in se osredotoči na Jezusa kot na pot: »Nihče ne pride k Očetu drugače kot po meni«. Eksegeti razlagajo, da ima v 14,6 veznik »in« (gr. kai) prav tako vlogo pojasnjevanja (Brown 1970, 621). Beseda, ki sledi vezniku, pojasnjuje besedo, ki stoji pred tem veznikom. Tako »resnica« kot »življenje« pojasnjujeta »pot« (Moloney 1998, 398).

resnica pomeni), prejmejo dar življenja. Jezusove besede so tako vir življenja (5,24; 6,63). Podobne povezave najdemo v SZ med postavo in življenjem. V Prg 6,23; 10,17 »zapoved« oz. »vzgoja« vodita v življenje, medtem ko neupoštevanje opominov povzroči, da človek zablodi (Brown 1970, 630-631).

Poleg teh povezav pa je pomenljiva tudi povezava starozaveznih izpeljank hebr. korena *'mn* z življenjem. Tako je življenje oz. obstanek v vrstici »Če ne boste verovali, ne boste obstali.« (Iz 7,9) neločljivo povezan z *'āman* (oblike hifil), ki ga SSP sicer prevaja kot »verovanje«. Brez enega ni drugega.

2.1.8 Duh resnice (14,17; 15,26; 16,13)

Duh resnice se v Jn pojavi na treh mestih: v 14,17; 15,26 in 16,13, in sicer vsakokrat vzporedno s poimenovanjem Tolažnik (gr. *paraklētos*) (14,16; 15,26; 16,7), z nalogo vodenja učencev po Jezusovem odhodu. Vloga Duha kot voditelja je prisotna že v SZ, zato se bomo najprej ustavili pri njej.

Vrstica 10 v Ps 143 pravi: »Tvoj dobri duh naj me vodi po ravni deželi«. Ta vrstica je del spokorne človekove prošnje za pomoč, saj je, kot razberemo iz v. 1-4, ta zašel s prave poti. Gre torej za prošnjo za moralno vodstvo Božjega duha, kakor bi lahko razumeli tudi Iz 63,14 (ki pa govori o vodenju Gospodovega duha v navezavi na Izraelsko ljudstvo v njegovem obdobju v puščavi), čeprav gre tu bolj verjetno za vodenje po fizičnih krajih. Poleg teh dveh omemb zasledimo še več drugih mest, ki pa preprosto omenjajo Božje vodstvo, prav tako v moralnem smislu (Ps 25,4-5; 43,3; 86,11). V nasprotju z rabo v SZ pa je vodstvo Duha resnice v Jn bolj povezano z globljim razumevanjem dogodkov in Jezusovih besed (razodetja), in se ne nanaša toliko na moralno vodstvo kot v SZ. Vseeno pa vodstvo Duha po poti vse resnice kot posledico globljega intelektualnega razumevanja Jezusovih besed vključuje način življenja v skladu z Jezusovim učenjem. Tako starozavezni pojem vodstva Božjega duha ni zelo daleč od ideje vodenja Duha v Jn (Brown 1970, 715).

Če pogledamo še v kumransko literaturo, pa ta omenja »duha resnice« skupaj z »duhom prevare«, ki naj bi jih Bog umestil v človeštvo do trenutka svojega prihoda (1QS 3,18;

4,23-26). Gre za jasno rabo dualizma, medtem ko se vzporedna raba dveh duhov pri Janezu ne pojavlja (razen v 1 Jn 4,6 se skupaj pojavita duh resnice in duh blodnje). Duh resnice je v Jn bolj »druga prisotna pomoč«, »drugi tolažnik« (14,16), ki zasede Jezusovo mesto med njegovimi apostoli (Köstenberger 2004, 438). Starozavezni »Bog z nami« (Emanuel v Iz 7,14) bo sedaj uresničen v Duhu, ki ostane z učenci za vedno (Brown 1970, 644).

Bolj konkretno je vloga Duha sicer (vsaj v povezavi z vrsticami 14,17; 15,26 in 16,13) pričevanje, uvajanje v resnico in razodevanje prihodnjih reči. V 15,26 naj bi Duh pričeval o Jezusu (v. 15,26), že naslednja vrstica pa omenja tudi pričevanje učencev. Na tem mestu se lahko navežemo na napovedi preganjanja kristjanov pri sinoptikih, ki se nanašajo tudi na naloge (Svetega) Duha (Mr 13,9.11; Mt 10,20). Mt 10,20 pravi: »Ne boste namreč govorili vi, temveč Duh vašega Očeta bo govoril v vas.« Tako je smisel pričevanja Duha povezan tudi s prihodnjim pričevanjem apostolov za Jezusa (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 976).

Uvajanje v resnico se nanaša na vstop v sfero Božjega razodetja. Na začetku evangelija je bil Jezus opredeljen kot eshatološka Beseda, ki je razlagala Očeta (1,18), zdaj pa je vodenje tistih, ki ga poslušajo prevzel Duh (Köstenberger 2004, 473). Duh skupnosti pomaga izpolniti tudi besede v v. 8,31-32, kar je izraženo npr. v Apd, kjer evnuh ne more razumeti, da se trpeči služabnik v Iz 53 nanaša na Jezusa, dokler ga ne pouči Filip, ki je bil pod navdihom Duha (8,29) (Brown 1970, 715).

Čeprav je o Duhu rečeno, da ne bo govoril sam od sebe in bo povedal, kar bo slišal, bi lahko kdo videl v uvajanju v »vso resnico« in v omembi oznanjevanja prihodnjih reči (16,13) namig na novo razodetje v smislu dopolnjevanja razodetja, ki je že prišlo po Jezusu. Postavlja se torej vprašanje, kaj ta dva izraza pomenita.

Fausti pravi: »Za človeka vsaka resničnost obstaja, kolikor jo pozna, vredna pa mu je, kakor si jo razlaga.« (Fausti 2012, 422) V smislu tega stavka gre razlagati tudi omenjeni dve bes. zvezi. »Oznanjevanje prihodnjih reči« in »vsa resnica« se tako nanašata na *interpretacijo* tega, kar je Jezus razodel. Čeprav je Jezusovo pričevanje s sodnim postopkom in vstajenjem vred že preteklost, morajo biti posledice Jezusove smrti in njegovega poveličanja razjasnjene tako apostolom kot tudi vsaki generaciji posebej, s sodobno razlago tega, kar je Jezus rekel in storil. V tem smislu bi Duh resnice torej

prenašal učencem Jezusova sporočila, ki jih sedaj še ne zmorejo nositi (v. 12) (Brown 1970, 716). Podobno je bil duh v pomoč poslan tudi Mojzesu v 4 Mz 11, kjer ta potoži Bogu, da ne more sam nositi ljudstva, zaradi česar Bog nad sedemdeset starešin pošlje duha (4 Mz 11,17.25), da bi skupaj z Mojzesom vodili ljudstvo.

2.1.9 Posvečevanje v resnici (17,17.19)

Vrstici 17,17.19 sta del Jezusove velikoduhovniške molitve. Ta je umeščena tik pred del, kjer Jezusa primejo. V njej Jezus prosi Očeta za učence, naj jih posveti v resnici; »tvoja beseda je resnica« pravi nato v drugem delu v. 17. Z omembo »besede« v 17,17 bi to vrstico lahko povezali s Ps 119,142, kjer je rečeno, da je Božja postava resnica (Brown 1970, 762). Po drugi strani je v Janezovi teologiji Jezus tako Beseda (Jn 1,1-18), kot resnica (Jn 14,6), tako da je posvečenje v resnici, ki je beseda Boga, preprosto vidik pripadnosti Jezusu (pripadanje Jezusu pa je pripadanje Bogu; 17,10) (765). »Posvetiti v resnici« torej pomeni, naj Oče naredi, da bodo učenci prežeti z resnico, ki je razodetje⁴⁴ Boga (Moloney 1998, 472). Ta posvetitev učencev je usmerjena proti njihovem poslanstvu – da po Jezusovem odhodu zavzamejo njegovo mesto v svetu (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 979). Tako ima ta resnica moč delovanja, kot v 8,32, kjer osvobaja.

Pomen izraza »v resnici« tukaj pomeni način posredovanja posvečenja (»z resnico«), kot tudi cilj (»za resnico«) – resničnost, v katero so učenci posvečeni. »V« pomeni tako »z« kot tudi »za« (Brown 1970, 761). Sploh pomen »z resnico« vključuje delo tako Jezusa kot Duha – prvi je utelešenje resnice, drugi pa je »Duh resnice« (14,17; 15,26; 16,13), ki bo vernike povedel v vso resnico (16,13), in jih tako posvetil, da bodo pripravljene za služenje Bogu (Köstenberger 2004, 496).

Tako, čeprav v molitvi v Jn 17 ni omenjanja Duha, ki bo najpomembnejši dejavnik v prihodnosti, se to molitev (sploh v vzhodno pravoslavni teologiji) interpretira v okvirih njegove vloge. Ta Duh resnice bo v prihodnosti naredil Jezusovo besedo razumljivo

⁴⁴ Razodetje v smislu evangelija in v smislu (sprotnih) interpretacij dogodkov sv. Duha (glej podp. Duh resnice).

učencem. Asociacijo na to idejo najdemo v 2 Tes 2,13: »vas je Bog izvolil, da s posvečenjem Duha in z vero v resnico postanete prvina odrešenja.« (Brown 1970, 766)

Če se vrnemo nekoliko nazaj, smo že omenjali razlog posvetitve učencev »v resnici« - da bi zavzeli Jezusovo mesto v svetu. Tudi Oče je Sina posvetil (10,36) in ga poslal v svet s poslanstvom, da priča o tem, kar je videl in slišal od Očeta (3,32; 8,26). Zdaj, ko so učenci sprejeli besedo, ki jo je Jezus govoril (15,3; 17,6.14), so ti poslani, da pričajo o tej besedi (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 979).

Ozadje posvetitve najdemo že v 3 Mz (11,44; 19,2; 20,26), ki navaja, da mora človek sebe narediti svetega, ker je Bog svet; sploh če gre za osebo, ki opravlja posebne naloge. Poleg tega je dejstvo, da apostoli pripadajo Bogu (17,9), njihov razlog v tem, da sebe ohranjajo ločene od sveta, saj je po starozavezni mentaliteti svetost Boga v nasprotju s tem, kar je sekularno oz. posvetno (Brown 1970, 765).

V SZ na podobo posvetitve sicer naletimo v povezavi z duhovniki in preroki⁴⁵. Izrecno posvetitev v resnici sicer ni prisotna oz. vidna, v večini primerov gre preprosto za umestitev ljudi v njihovo duhovniško službo, da bodo služili Bogu (2 Mz 28,41; 40,13; 3 Mz 8,30). Od naštetih vrstic pa se razlikuje Jer 1,5. Tu Bog posveti Jeremija že v materinem telesu za preroka narodom. Nadaljevanje to posvetitev poveže z Božjo besedo, ki jo Bog Jeremiju polaga v njegova usta (1,9). V Jn 17,17 velja: Božja beseda je resnica, zato bi v Jer 1 prav tako lahko šlo za »posvetitev v resnici«. Kot bo torej Jeremija posvečen z Božjo besedo (ki je resnica), tako bodo tudi učenci - da bodo lahko služili Bogu kot apostoli (765-766).

V zadnji vrstici enote (17,19) najdemo, da Jezus Boga Očeta ne sprašuje le tega, da naj posveti učence v resnici, temveč tudi sebe posvečuje, da bi bili učenci posvečeni »v resnici«⁴⁶. V nasprotju z zgoraj omenjenimi odlomki v povezavi s starozaveznim posvečevanjem duhovnikov bi bilo tu bolj primerno ozadje posvečevanja prvorojencev (kar je v bistvu pomenilo darovanje prvorojencev Bogu) (npr. v 4 Mz 15,3.19 ali 5 Mz 15,19) (766). Zelo verjetno je namreč, da Jezus, ko govori o takem posvečevanju sebe, opisuje svojo smrt (darovanje na križu) kot v 6,51; 10,11.15, 15,13 (Brown, Fitzmyer in

⁴⁵ Posvetitev je v SZ prisotna tudi v kontekstu darovanja prvorojencev pri ljudeh in živalih, torej v bogoslužnem kontekstu (2 Mz 13,2; 5 Mz 15,19) (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 979).

⁴⁶ Izraz *en alētheia* na tem mestu nekateri interpretirajo v smislu prislova – »zares«. Vseeno pa je zaradi rabe tega istega izraza v 17,17 bolj verjeten teološki pomen (Moloney 1998, 472).

Murphy 1990, 979). V zadnji navedbi govori o darovanju življenja za svoje prijatelje, ki bi se v kontekstu enote 17,17-19 nanašalo na učence (Brown 1970, 767).

Precej vzporednic na to temo najdemo tudi v Pismu Hebrejcem, kjer je posvečevanjska moč pripisana Jezusovi krvi (Heb 2,10-11; 10,10.14.29; glej tudi 9,12-14) (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 979). V Jn 17,19 Jezus sebe posveti dozdevno kot žrtev, da bi bili njegovi učenci lahko posvečeni (Brown 1970, 767).

Tako, medtem ko starozavezni človek sebe posveča Bogu preko daritve in bogoslužja (daritve so simboli posvečenja Bogu), je v NZ Oče tisti, ki bo posvetil učence preko Jezusove daritve. Vseeno pa Jezus sebe posvečuje, in torej dá svoje življenje sam od sebe (10,17-18) (767).

2.1.10 Sodni kontekst (18,37.38)

Vrstice 18,37-38 verjetno predstavljajo vrh Jezusovega zagovora pri Pilatu. Na tej točki se menja subjekt sodbe. Na preizkusu tu namreč ni več Jezusova nedolžnost, temveč Pilatova zmožnost prepoznati resnico (Brown 1970, 869). Omembe resnice se pojavijo trikrat. Prvič je pričevanje za resnico Jezusovo poslanstvo; drugič je bivanje v resnici povezano s poslušanjem Jezusovega glasu (besede, nauka). S tem je pripravljena podlaga za Pilatov preizkus – ali Pilat je »iz resnice«? Tretja omemba »resnice« je del Pilatovega odziva v 18,38: »Kaj je resnica?«, katerega pomen bomo med drugim obravnavali v nadaljevanju.

Jezusovo poslanstvo pričevanja za resnico je utemeljeno v pripadnosti tistemu, kar je zgoraj (8,23), ker je edini, ki je prišel iz nebes (3,13) in je videl in slišal, kar Oče dela in govori (5,19; 8,26). Dejansko je utelešenje resnice (1,14; 14,6), tako da dejanja in besede njegovega služenja odsevajo Božjo resnico. Zanj bo pričeval tudi s smrtjo na križu, kjer bo pričevanje za resnico doseglo najvišjo točko (854). Tako pričevanje bo (z dopolnitvijo v vstajenju) pokazalo na resničnost besed, ki jih je Jezus povedal, kot tudi na resnico ljubezni, o kateri je govoril v evangeliju (15,13; 13,34-35) (Fausti 2012, 497).

Nadaljevanje vrstice 37 nam vzbudi vprašanje, kdo pripada resnici. Ker Jezus pričuje preko dejanj (s čudeži in na koncu z darovanjem na križu), bi odgovor lahko dobili v okviru tega. V 1 Jn 3,18-19 pa v zvezi s tem izrecno piše: »Otroci, ne ljubimo z besedo, tudi ne z jezikom, ampak v dejanju in resnici. Po tem bomo tudi spoznali, da smo iz resnice« (Brown 1970, 854). Merilo, da je nekdo iz resnice, so v tem kontekstu torej dejanja in ljubezen, kar je vsebovalo tudi Jezusovo darovanje na križu.

Pilatovo vprašanje »Kaj je resnica?« je bilo skozi čas razlagano v različnih okvirih. Npr. kot izraz posvetnega skepticizma, pogosto pa je bilo interpretirano v filozofskem smislu iskanja resnice (869). Danes večina komentatorjev tega odlomka razume Pilatov odziv na Jezusovo trditev: »Kdor je iz resnice, posluša moj glas« v smislu zavrnitve oz. prezrtja Jezusove besede (Moloney 1998, 498) ali v smislu politične nepotrpežljivosti (Brown 1970, 869). Skratka, ne kot znak iskanja filozofskega uma. Pilat je tako s svojim odzivom prikazan kot Judje, ki ne morejo slišati Jezusovega glasu in torej ne prestane preizkusa prepoznati resnice (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 981). Če je kriterij Pilatovega prepoznanja resnice razsodba, ki bi se končala z Jezusovo izpustitvijo, pa proti ugotovitvi v prejšnjem stavku govori 18,38b, kjer Pilat Jezusa spozna za nedolžnega, in nadaljevanje - vse do izročitve Jezusa množici v 19,16 - kjer se zdi, da se Pilat trudi, da bi Jezusa oprostil. A dejstvo je, da Pilat ni vztrajal v Jezusovi oprostitvi do konca (19,16) in se mu ni postavil v bran, da bi bil Jezus dejansko izpuščen. Tako Brown Pilata opiše kot tistega, ki ne sprejema obtožb Judov, prav tako pa ne posluša Jezusovega glasu (Brown 1970, 869).

Povezave v zvezi s sojenjem in resnico v SZ najdemo v Neh 9,13; Ps 19,10; 96,13; 119,160, kjer so resnične in pravične sodbe značilnost Boga. V Zah 8,16 je nato ljudstvu naročeno, naj sodi po resnici, saj ta polaga temelje za pravičnost (Iz 59,14). V Prg 14,25 je rečeno, da poštena priča (*'ēd 'ēmet*) rešuje življenja. Čeprav je imel Pilat vlogo razsodnika in ne priče, pa je s svojo odločitvijo pričal, vendar ne za resnico. Več povezav najdemo nato še v 2 Mz 23,1-9; 5 Mz 1,17; 16,19. Odlomki poudarjajo, naj razsodnik ne gleda na osebo in na njegovo pomembnost in prepoved prirejanja prava. Pomembno za naš odlomek je tudi, naj razsodniki ne potegnejo z večino v 2 Mz 23,2, kar je bilo v Jezusovem primeru odločilno, da je bil obsojen (Jn 19,1-16).

2.2 »Resničen« (pridevnik)

Za slovenskim pridevnikom »resničen« stojita v grščini dva izraza, in sicer *alēthēs* in *alēthinōs*. Prvi se v Jn pojavi 14-krat v 13-ih vrsticah (Jn 3,33; 4,18; 5,31.32; 6,55 (dvakrat); 7,18; 8,13.14.17.26; 10,41; 19,35⁴⁷; 21,24), drugi pa po enkrat v 9-ih vrsticah (Jn 1,9; 4,23.37; 6,32; 7,28; 8,16; 15,1; 17,3; 19,35). Kot smo povedali že v prvem poglavju⁴⁸, se *alēthēs* in *alēthinōs* nekoliko razlikujeta v pomenu oz. v tem, kaj pomeni njun prevod »resničen«. Tu bomo ta dva pridevnika sicer obravnavali skupaj, na podlagi skupnega konteksta, pri vsaki rabi, ki odstopa pa to poudarili.

Tako *alēthēs* kot *alēthinōs* sta v Jn rabljena v dveh smislih: v grškem smislu skladanja povedanega z realnostjo (4,18.23.37; 5,31.32; 8,13.14.17; 10,41; 19,35; 21,24) in v smislu razodetja (1,9; 3,33; 6,32.55; 7,18.28; 8,16.26; 15,1; 17,3), ki nakazuje na pristnost v smislu večne nebeške resničnosti Boga (Green in McKnight 1992, 860). V nadaljevanju bomo zdaj rabo razporedili po kontekstih. Pogledali bomo povezave in ozadja vrstic, ki se nanašajo na besede oz. izjave (prevladuje gr. pomen); na častilce, luč, ter hrano in pijačo (prevladuje pomen pristnosti); ter na Boga in Jezusa.

2.2.1 Vrstice v povezavi z »resničnimi« besedami oz. izjavami

Vrstice Jn 4,18.37; 5,31.32; 8,13.14.16.17; 10,41; 19,35; 21,24 se vse nanašajo na besede ali izjave, ki so »resnične«. V 4,37 gre za »resničen« izrek, v 5,31.32; 8,13.14.17; 19,35; 21,24 za »resnično« pričevanje, v 8,16 za »resnično« sodbo⁴⁹, v 4,18 in 10,41 pa za korektnost tistega, kar so osebe v danem kontekstu povedale.

Vrstice Jn 5,31.32; 8,13.14.17; 8,16 se vse nanašajo na starozavezno načelo, da človek ne more biti obtožen zločina na podlagi pričanja zgolj ene priče (4 Mz 35,30; 5 Mz 17,6; 19,15) (Brown 1966, 223) in na judovsko izročilo, da »nihče ne more dati

⁴⁷ Del citata, ki se nanaša na *alēthēs*, je obravnavan v poglavju »Resnica (sam.)«, ker slovenski prevod grško bes. zv. *alēthē legei* prevaja: »govori resnico«.

⁴⁸ Glej podp. Novozavezna raba, str. 20-21.

⁴⁹ Na tem mestu naj omenimo, da je ob branju nadaljevanja potrebno upoštevati, da za v. 8,16, ki se včasih izgubi med 8,13.14 in 8,17, ne stoji *alēthēs*, kot v ostalih treh vrsticah, temveč *alēthinōs*. (Moloney 1998, 269). Tudi sicer se 8,16 razlikuje od 8,13.14.17, saj »resnična sodba« kaže na večno nebeško resničnost Boga, medtem ko »resnično pričevanje« prenaša zgolj gr. pomen (Green in McKnight 1992, 860).

pričevanja zase« (mKet 2,9) (340). V teh vrsticah gre namreč za to, ali je Jezusovo pričevanje resnično ali ne, saj na zunaj nima druge priče, ki bi potrdila njegovo pričevanje.

Kljub mestoma 5,31 in 8,14, ki sta si na prvi pogled nasprotni, pa je ideja tu in v ostalih izjavah enaka: Jezusovo pričevanje je veljavno oz. zanesljivo, ker ni edini, ki pričuje (o sebi). Drug je, ki pričuje o njem (5,32) – Oče, čeprav se to ne razkrije do v. 37⁵⁰. Vseeno pa tu ne gre le za izpolnjevanje starozavezne norme dveh ali več prič za veljavnost pričevanja, temveč ima Jezusovo pričevanje oz. sodba svojo veljavnost zaradi njegovega izvora in naslova. Ker Jezus izhaja od Očeta, lahko poveri legitimnost svojih besed, priča namreč kot Sin Boga in ne kot običajen človek. Enako velja za sodbo v Jn 8,16 – Jezusove besede in dejanja so legitimna, ker so v skladu s poslanstvom, ki mu je bilo dano od Očeta (Köstenberger 2004, 255).

V nadaljnjih vrsticah se »resnično pričevanje« pojavi v drugačnem kontekstu. Kot prvo, izjave s to bes. zv. ne prihajajo iz Jezusovih ust, oz. se ne dogajajo v sklopu dialoga z Jezusom kot v zgornje omenjenih vrsticah. V 10,41 množica kot »resnično« označi vse, kar je Janez povedal o Jezusu; v 19,35 in 21,24 pa »resnično pričevanje« verjetno v obeh primerih prihaja iz ust pisca evangelija.

V Jn 10,41 se za resnično izkaže vse, kar je Janez Krstnik povedal o Jezusu. Množica tako tu spozna Jezusa kot Božjega Sina, kot ga izpriča Janez Krstnik v 1,34 (Fausti 2012, 291). S tem se Janezovo poslanstvo zaključi, saj ljudje tu sprejmejo njegovo pričevanje in začnejo verovati v Jezusa (v. 42) (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 969).

Namen povzročiti vero v Jezusa kot Mesija je prav tako pričevanje evangelista v 19,35 in 21,24⁵¹ (Köstenberger 2004, 553), čeprav to v slednji vrstici ne piše izrecno. V tej je pričevanje že prešlo od Jezusa (18,37) na ljubljenega učenca (19,35); »vemo« v v. 21,24 pa kaže na sprejetje pričevanja s strani skupnosti. Ta skupnost pričevanje predaja nam, da bi ga tudi mi podali naprej (Fausti 2012, 640).

Na točki, kjer pa je na vrsti vsak posameznik, Fausti zastavlja vprašanje: »Kako lahko vemo, ali je neko pričevanje resnično?« in v zvezi z njim najde ustrezne svetopisemske

⁵⁰ Nekateri imajo na tem mestu sicer v mislih tudi Janeza Krstnika, vendar je ta predpostavka precej manj verjetna (Moloney 1998, 190), tudi v nadaljevanju pa sta omenjena Jezus in Oče (8,16).

⁵¹ Pridobitev vere je kot namen evangelija tudi sicer izrecno opisana na mestu Jn 20,30-31.

povezave. Pravi, da naše notranje oko zna razlikovati glas modrosti od glasu nespameti kot luč od teme, saj je resnica⁵² že v nas, »beseda« je v nas vrojena, potrebno je le odstreiti tisto, kar jo na določeni točki življenja zakriva (Jak 1,23-25) (640).

2.2.2 Vrstice s pomenom »pristnosti«

»Resničen« se v smislu pristnega pojavi v Jn 1,9; 4,23; 6,32.55; 15,1, in se večinoma nanaša na Jezusa. Z izjemo vrstice 4,23 (ki se tudi edina ne nanaša na Jezusa), pristnost ni mišljena v splošnem smislu, temveč označuje »Božjo resničnost«.

2.2.2.1 Resnična luč (1,9)

Izraz *alēthinon* tu in drugje v Jn daje idejo avtentičnosti oz. pristnosti, označuje pa lahko tudi resničnost, ki je dana s strani Boga (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 951). S trditvijo, da je Jezus »resnična« luč, tako kot je »resnični kruh iz nebes« (6,32) in »resnična vinska trta« (15,1), Janez nakaže, da je Jezus izpolnitev starozaveznih upov in pričakovanj in daje življenje v najvišjem smislu. Kot »resnična luč« je Jezus tu predstavljen kot vir (duhovne) luči. Ta luč razsvetli vsakega človeka (Köstenberger 2004, 35).

»Resnična luč je prihajala na svet« je sicer zelo pretanjen način, kako prenesti evangelij helenistom (34), svojo povezavo v SZ pa najde v Mdr 7,26, ki sicer govori o modrosti: »Ona je odsev večne Luči, čisto ogledalo Božjega delovanja, podoba njegove dobrote.« Jezus torej, ki je učlovečena Beseda (1,14), ni več le »odsev večne Luči«, temveč je »resnična luč«. Kot »luč« ga je SZ sicer večkrat napovedovala - eni izmed vidnejših citatov se nahajajo v Iz 9,1 (knez miru) in 42,6 (Prvi spev o Gospodovem služabniku), kjer je imenovan luč sredi teme in »luč narodom« (Brown 1966, 28).

⁵² O modrosti, s katero bi lahko potegnili vzporednice resnici, glej Mdr 7,22sl.

2.2.2.2 Resnični kruh ter resnična jed in pijača (6,32.55)

Navedeni vrstici predstavljata kontrast starozavezni mani (2 Mz 16). Tako mana kot »resnični kruh« v končni fazi izhajata od Boga Očeta. Razlika je v tem, da je mana, ki je telesna hrana, znamenje, ki »resnični kruh« (ki presega zgolj telesno hrano) napoveduje. Kot Jn 3,14, ki se nanaša na bronasto kačo v 4 Mz 21,4-9, je dogodek v zvezi z mano v času Izraelovega tavanja po puščavi prikazan kot simbol za Božjo zagotovitev odrešenja v Jezusu in preko Njega. V Jn 6,32 se pričakovanje tega Božjega odrešenja uresniči, bes. zv. »resnični kruh« se namreč nanaša na Jezusa kot osebo in na njegovo učenje (Köstenberger 2004, 209-210). Kot »resnični kruh« je imenovan, ker prihaja, da dá življenje svetu (glej Jn 1,1-4.14; 3,15-16; 5,24) (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 961).

Sicer kontrast med mano kot telesno hrano in močjo Boga, ki podeljuje duhovno hrano, ni nov. V 5 Mz 8,3 najdemo ozadje tega odlomka, kjer Mojzes reče ljudem: Bog te je »hranil z mano, ki je nisi poznal in je niso poznali tvoji očetje; pokazati ti je hotel, da človek ne živi samo od kruha, kajti človek živi od vsega, kar prihaja iz Gospodovih ust.« Opis mane je zajet tudi v Mdr 16,20.26, morda enak poudarek pa vsebuje tudi Neh 9,20. Philo je, poleg tega, mano primerjal z modrostjo. Tako je obstajala priprava na simboliko, ki jo je Jezus uporabil v nanašanju na mano ali kruh iz nebes v njegovem razodetju. Jezus gre seveda preko vse simbolike v SZ, ko govori o sebi kot o kruhu iz nebes, in tako sebe identificira kot utelešeno razodetje (Brown 1966, 266).

2.2.2.3 Resnična vinska trta (15,1)

V 15,1 Jezus pravi, da je »resnična vinska trta« in to upraviči z omembo Očeta, podobno kot v 6,32, ki reče, da Oče daje »resnični kruh iz nebes«. V teh vrsticah gre za to, da Jezus nakazuje, da je on vir resničnega življenja – tistega, ki lahko pride le od zgoraj, od Očeta. »Resničen« tu v smislu Janezovega dualizma⁵³ ločuje tisto kar je zgoraj od tistega kar je spodaj (Brown 1970, 674).

⁵³ Glej op. 24.

Po drugi strani pa bes. zv. »vinska trta« prenaša močno simboliko. V SZ je vinska trta oz. vinograd namreč podoba izraelskega ljudstva. Čeprav se v nekaterih odlomkih taka raba pojavi v pozitivnem smislu (Iz 27,2-6; Ezk 19,10-11), prevladuje raba z negativnim prizvokom (Iz 5,1-7; Jer 2,21; 5,10; Ezk 15,1-6; 19,12-14) (Moloney 1998, 422). V Jn 15,1 je tako Jezus kot »resnična vinska trta« postavljen v nasprotje izraelskega ljudstva, v njegovem pomanjkanju rodovitnosti in duhovne degeneracije, medtem ko je Jezus rodovitna vinska trta, ki obrodi sad in daje življenje, kot smo že omenili zgoraj (Köstenberger 2004, 450).

2.2.2.4 Pravi častilci (4,23)

Za razliko od drugih vrstic, obravnavanih pod tem podnaslovom, je raba v vrstici 4,23 edina v smislu pristnosti, ki se ne nanaša na Jezusa. Duh in resnica tu pomenita srce človeka, do Boga mora človek razviti osebni odnos (155), kar privede do tega, da človek časti Boga s svojim življenjem (Moloney 1998, 133). Drža pravega čaščenja je tako ponotranjena in zato pristna. Fizični kraj, kjer se to čaščenje vrši, je tako popolnoma nepomemben (4,20). Tu morda lahko potegnemo vzporednice s starozavezno *'ēmūnāh*, ki je prav tako ponotranjena drža človeka in ne nakazuje zgolj na zunanje pojave.

2.2.3 Vrstice v povezavi z »resničnim Bogom«

V omenjenih vrsticah se »resničen« nanaša na Boga (3,33; 7,28; 8,26; 17,3) ali njegovega sina Jezusa (7,18). V 7,28 in 8,26 je Jezus tisti, ki govori o Bogu kot o tistem »ki ga je poslal«, medtem ko v 3,33 in 17,3 govori o Bogu direktno kot o »(edinem) resničnem«. Raba *alēthēs-a* in *alēthinos-a* se v teh odlomkih izmenjuje, vendar je polna raba *alēthinos-a* zares prisotna le v 17,3.

Tam izraz »edinega resničnega Boga« označuje Boga v nasprotju z maliki, ki obljublajo, vendar ne dajejo življenja (Fausti 2012, 442). Da je Bog »edini resnični«, je najvišje zatrjeno v molitvi Šema Izrael (5 Mz 6,4), podobni izrazi pa se najdejo tudi v

izpovedih vere in liturgičnih obrazcih (Köstenberger 2004, 488). Kakorkoli, v tej vrstici bi lahko rekli, da Jezus postavlja sebe na isto raven kot »edinega resničnega Boga«, saj tega spoznavamo po Sinu (Fausti 2012, 442). Jezus je edini zastopnik resničnega Boga. Tako kot je eden resnični Bog, je tudi le ena pot k očetu: Jezus Kristus.

Ta je kot »resničen« posredno imenovan tudi v 7,18. Tu se kot nasprotje »resničnega« pojavi »krivica« (*adikia*). Moloney meni, da je njuna raba tu lahko povzeta v »resnično razodetje« nasproti »lažnemu« oz. »zmotnemu razodetju« (1998, 245), kar verjetno pomeni, da je Jezus označen kot »resnično razodetje«. Jezus je bil kot tisti, v katerem ni krivice, sicer imenovan že v SZ v četrtem spevu o Gospodovem služabniku (Iz 53,9) (Fausti 2012, 196), vendar se zdi, da je tam krivica oz. zvijača bolj postavljena v nasprotje z iskrenostjo oz. poštenostjo.

V Jn 3,33; 7,28 in 8,26 se »resničen« nanaša na Boga. V 3,33 je Bog spet označen kot »resničen« v povezavi z Jezusom. Kdor sprejme njegovo pričevanje, namreč prizna resničnost Boga. Zavračanje Jezusovega pričevanja je tako zavračanje Boga (5,23; 8,50; 12,44-45) (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 956). Zaradi tega ima Jezus tudi vso pravico, da sodi Jude (8,26), njegovo mesijanstvo ne temelji na njihovem odzivu Jezusu, temveč na njegovem Očetu (Köstenberger 2004, 256-261), od katerega je Jezus prišel. Če se navežemo na vrstico 7,28, tako Jezus ni iz kraja oz. od staršev, s katerimi ga ljudje povezujejo. Njegov pravi izvor lahko prepoznajo le tisti, ki »poznajo« Očeta (glej 6,43-45) (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 964).

2.3 »Resnično« (prislov)

Prislov »resnično«, ki ga v grščini odseva izraz *alēthōs*, se v NZ v Janezovem evangeliju pojavi 7-krat⁵⁴ (Jn 1,47; 4,42; 6,14; 7,26.40; 8,31; 17,8). Beseda v vseh primerih pomeni »zares« ali »dejansko«, razen v 1,47, kjer bi bil *alēthōs* lahko rabljen tudi kot sinonim za *alēthinos*, torej kot pridevnik. Na tak način *alēthōs* interpretira tudi

⁵⁴ Kot prislov se »resnično« pojavi tudi v Jn 8,36, vendar v grščini za to besedo ne stoji izpeljanka *alētheia-e* (*alēthōs*), ki jih obravnavamo v tem delu, temveč izraz *ontōs* (prisl. »zares«, »resnično«; Špelič 2002, 127).

SSP, v katerem Jezus prepozna Natanaela kot »pravega«, tj. pristnega Izraelca⁵⁵ (Green in McKnight 1992, 860).

Alēthōs se pravzaprav v vseh odlomkih pojavi v povezavi z odkrivanjem Jezusove identitete, oz. z držo, ki jo ta proces prinaša. Odlomke s prislovom »resnično« bomo tako obravnavali v dveh podpoglavjih: 1.) Raba prislova v povezavi z Jezusovimi nazivi in 2.) v povezavi z držo, ki se razvije iz odkrivanja Jezusove identitete.

2.3.1 Raba prislova v povezavi z Jezusovimi nazivi

V tem smislu je *alēthōs* rabljen na mestih 4,42; 6,14 in 7,40. V prvi vrstici Jezusa samarijsko ljudstvo prepozna kot »resnično odrešenika«; v 6,14 in 7,40 pa množica reče o njem, da je »resnično prerok«.

2.3.1.1 Odrešenik sveta (4,42)

V svojih napovedih Mesija SZ nikoli ne imenuje odrešenik, tudi v NZ se izraz ne pojavi pogosto (pri Janezu le še v 1 Jn 4,14), čeprav samo ime Jezus pomeni »Gospod rešuje«. V 1. stol. se je izraz »odrešenik« nanašal na mnoge grške bogove in rimske cesarje. S tem ko so Samarijani Jezusa prepoznali kot »odrešenika sveta« - kljub temu, da to ni bil naziv, ki bi bil izpeljan iz samarijskih pričakovanj - so sprejeli, da je odrešenje lahko od Judov, a je nazadnje za vse ljudi (Köstenberger 2004, 164-165). Na ta način bi bilo lahko nakazano, da so Samarijani preseg(a)li svoja določena pričakovanja, tako kot so judovski Jezusovi zagovorniki izzvani, da storijo tako v pogovorih, ki dosegajo vrhunec z izreki Sin človekov (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 958).

⁵⁵ Tudi SSP pa v opombah navede še drug možen prevod: »resnično«, kjer je *alēthōs* interpretiran kot prislov.

2.3.1.2 Prerok (6,14; 7,40)

Vrstici 6,14 in 7,40 se verjetno navezujeta na »preroka kot je Mojzes«, ki je obljubljen v 5 Mz 18,15-18. Da je »resničen« pomeni, da mu je treba prisluhniti, saj govori Božjo besedo (5 Mz 18,18-19) (Fausti 2012, 205). Vendar množica - kljub temu, da se pravilno odzove in prepozna Jezusa kot mesijanskega preroka (7,40-41) - to njegovo identiteto narobe razlaga. Naravo Kristusovega kraljevanja razumejo v politično-socialnem smislu, medtem ko je njegova prava narava lahko razkrita šele na sodni obravnavi (18,33-37; 19,12-15) (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 961).

2.3.2 Raba prislova v povezavi z držo, ki se razvija iz odkrivanja Jezusove identitete

Pomen, o katerem bomo govorili na tem mestu, je prisoten v vrsticah Jn 1,47; 7,26; 8,31 in 17,8. V. 1,47, govori o »pravem« oz. »resnično« Izraelcu »v katerem ni zvijače«; 7,26 in 17,8 navajata bes. zv. »resnično spoznali«; 8,31 pa pravi da so tisti, ki ostanejo v Jezusovi besedi resnično njegovi učenci.

2.3.2.1 Spoznanje in učenčevstvo (7,26; 8,31; 17,8)

»Resnično spoznali« se v Jn 7,26 in 17,8 nanaša na prepoznavanje Jezusove identitete, v 7,26 kot »Mesija«, v 17,3 pa kot tistega, ki je izšel od Očeta. Tisto, kar je merilo za to »resnično spoznanje«, je sprejetje Jezusovih besed, iz česar se rodi drža vere v Jezusovo Božjo naravo. »Spoznati« je torej »začeti verovati« (Fausti 2012, 448).

V Jn 8,31 pa gre za razvoj oz. utrditev te vere. »Resnično Jezusovi učenci« niso tisti, ki zgolj poznajo ali govorijo Jezusovo besedo, temveč tisti, ki jo udejanjajo (Mt 7,21-27; Lk 6,46) (239) in predvsem – v njej vztrajajo. To pomeni, da ni takojšnja privolitev tista, ki daje značaj pristnemu učenčevstvu, temveč stalnost vere (Moloney 1998, 275). Pravi učenec se torej drži Jezusovega nauka v vseh časih in ne le v določenem obdobju (Köstenberger 2004, 261).

Ta vrstica se sicer nanaša na »Jude«, ki v tem primeru ne pomeni prebivalcev Jeruzalema ali Judeje, kot po tradicionalnem pojmovanju, temveč cilja na 1.) judovske kristjane oz. 2.) na ljudi iz v. 30. V prvi interpretaciji gre za situacijo, umeščeno v čas, ko so bili judovski kristjani soočeni z odločitvijo, ali naj ostanejo Jezusovi učenci ali pa naj opustijo njihovo privrženost Jezusu kot »Mojzesovi učenci« (9,27-28) (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 966). V tem primeru je ta vrstica torej opomin za judovske kristjane, da je to, kar razločuje resnične Jezusove učence, vztrajanje v njegovi besedi, in ne kakšna posebna zvestoba Postavi (Brown 1966, 362). V drugi interpretaciji pa gre za ljudi, ki so v času Jezusovega govora, na podlagi Jezusovih besed začeli verovati, kasneje pa so postali Jezusu sovražni. Jezus zazna plitvo naravo njihove vere in poda svarilo tistim, ki ga bodo kasneje zanikali (Köstenberger 2004, 261).

2.3.2.2 »Pravi« Izraelec (1,47)

Po eni izmed interpretacij je tudi Natanael v Jn 1,47 označen kot »pravi« oz. »resnično Izraelec«, v katerem ni zvijače zaradi svoje vere v Jezusa. Ko Natanael prvič sliši novice o Jezusu, jih sprejme z zaničljivim dvomom. A ko Filip vztraja, je Natanael voljan iti z njim (Brown 1966, 87) in ne zavrne Jezusa, kot to storijo drugi, ki se sklicujejo na postavo in preroke (7,15.27.41; 9,29) ter ne naredijo prenosa vere na Jezusa (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 953). Na tem mestu bi bilo morda dobro omeniti možno povezavo s SZ. V mesijanskih⁵⁶ dneh naj bi bil pravi nosilec imena »Izraelec« namreč tisti, ki je zvest Jahveju in ne služi drugim bogovom. V tem smislu ima »zvijača« pomen, kot ga ima včasih SZ glede verske nezvestobe Jahveju (Jer 9,5; Sof 3,13) (Brown 1966, 87).

Druga možna interpretacija je, da je Natanael z zgornjim opisom označen zaradi svoje odkritosti, saj ne prikriva tega, kar iskreno misli (Jn 1,46) (Moloney 1998, 61). V tem smislu, Natanael predstavlja kontrast izvirnemu Izraelcu Jakobu (1 Mz 32,28-30), ki so ga njegovi posli z Labanom in Ezavom označili za moža zvijače (1 Mz 27,35-36) (Brown 1966, 87).

⁵⁶ V dneh, ko so preroki napovedovali Mesija.

Kot »pravi« oz. »resnično« Izraelec pa bi bil Natanael morda lahko označen tudi v okvirih videnja Boga, čeprav glede na Jn »Boga ni nikoli nihče videl«, razen Sina (Jn 1,18). V nadaljnjih vrsticah (1,50-51) namreč Jezus Natanaelu obljubi, da bo videl velike stvari in v v. 51 napove videnje. Ta interpretacija se spet nanaša na Jakoba, ki je videl Boga (1 Mz 28,10-22). V navedenih vrsticah gre za Jakobove sanje o lestvi na vrhu katere je stal Bog (1 Mz 28,13) (87).

2.4 »Resnično, Resnično« (*'āmēn*, *'āmēn*)

Slovesni izrek »Resnično, resnično«, ki začenja nekatere Jezusove izjave, je Janezova posebnost. V njegovem evangeliju se pojavi kar 25-krat (Jn 1,51; 3,3.5.11; 5,19.24.25; 6,26.32.47.53; 8,34.51.58; 10,1.7; 12,24; 13,16.20.21.38; 14,12; 16,20.23; 21,18). Gre za podvojeni *amēn*, grško transliteracijo hebrejskega izraza *'āmēn*. Podobna raba se pojavi tudi pri sinoptikih, vendar ti vedno navajajo le po en *amēn*. V Jn dvojna raba poudarja avtoritativno naravo Jezusovih razglasov, njegovo Božjo avtoriteto. Medtem ko v SZ *'āmēn* potrdi resničnost trditve, ki jo izreče nekdo drug (kot npr. v 1 Kr 1,36), Jezus uporabi izraz, da nakaže resničnost in pomembnost lastnih izrekov (Köstenberger 2004, 85).

Razglase, ki jih začenja slovesna formula, je težko razvrstiti po skupinah, eden izmed načinov pa je sledeč. Raba dvojnega »*amēn*-a« zaznamuje:

- 1) kristološke izjave (Jn 5,19; 8,58; 10,7);
- 2) svečane sodbe namenjene Jezusovim zagovornikom (Jn 3,11; 6,26; 8,34; 10,1; 6,32);
- 3) pogoje za odrešenje z uporabo pozitivne trditve (Jn 5,24.25; 6,47; 8,51);
- 4) pogoje za odrešenje z uporabo negativne trditve (Jn 3,3.5; 6,53; 12,24);
- 5) sklicevanja na prihodnje izkušnje odrešenja v skupnosti (Jn 1,51; 14,12; 16,20.23);
- 6) (konkretne) napovedi (Jn 13,21.38; 21,18) (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 955).

2.5 Zaključek

Ob branju drugega poglavja, v katerem podrobneje obravnavamo vrstice z omembo »resnice« v Jn, se nam potrdi že v prvem poglavju zapisana trditev, da je v Jn resnica utelešena v Jezusu. Pojavljanje »resnice« je namreč skorajda povsod povezano z osebo Jezusa Kristusa oz. nanjo nakazuje. Starozavezni Božji »dobrota in zvestoba« dosežeta svojo izpolnitev v Jezusu, ki je poln »milosti in resnice«; pogosto je rečeno, da Jezus govori oz. pričuje za resnico; večkrat je imenovan »resničen«, kot tudi »resnica« sama. Prav tako se prislov *alēthōs* v Jn vedno pojavi v povezavi z odkrivanjem Jezusove identitete, oz. z držo, ki jo ta proces prinaša. Nazadnje pa slovesni izraz »resnično, resnično« (podvojeni *amēn*) izraža avtoritativno naravo Jezusovih izrekov.

Poleg te prve značilnosti v Jn opazamo tudi prisotnost pomena resnice kot iskrenosti, poštenosti oz. resnice kot tiste, ki zajema in zahteva celotnega človeka. Tak vidik vidimo v vrsticah z omembo Natanaela kot »pravega Izraelca«, z omembo »pravih čistilcev«, ki čistijo v »duhu in resnici«, ter z omembo »ravnanja po resnici«. Če pogledamo glagole, ki »resnico« v Jn spremljajo, tudi na ta način lahko opazimo, da se »resnica« v Jn pojavi v povezavi z vsemi področji človekovega življenja. Kot smo že omenili, se pogosto pojavi v povezavi z govorom oz. pričevanjem, prav tako v povezavi s spoznanjem, z delovanjem, s čaščenjem in s posvečevanjem.

Resnica ima v Jn moč delovanja, in sicer osvobaja ter vodi v življenje. Svoj izvor ima v Bogu, v nasprotju z lažjo, ki ima svoj izvor v hudiču – očetu laži. Merilo deleženja v Božji resnici, ki ga Jn daje, so dejanja in ljubezen, kar je Jezus sicer izrazil v svojem darovanju na križu. V resnico po Jezusovem odhodu uvaja Duh resnice, ki tako apostole kot tudi današnje generacije uvaja v globlje razumevanje Božjega razodetja.

3. RABA POJMA »RESNICA« V JANEZOVEM EVANGELIJU

V prvih dveh poglavjih diplomskega dela smo obravnavali rabo pojma »resnica« tako v SZ kot v NZ kot tudi podrobneje v Jn. Opazili smo, da je med Jn in SZ mogoče potegniti mnogo vzporednic. Izrazi, ki jih uporablja 4. evangelij, se pogosto nanašajo na starozavezne izraze, dogodke, kontekste ali podobe, ki dosegaajo v Jezusu njihov polnejši pomen. V tretjem poglavju bomo tako sedaj bolj od blizu pogledali izbrana besedila, z namenom osvetlitve razlik in podobnosti pri rabi resnice v SZ in v Jn. Zanimalo nas bo torej, kaj je resnica v Jn z ozirom na SZ, kaj imata skupnega in v čem jo Jn presega.

Ko pogledamo naše diplomsko delo kot celoto, glavne povezave med SZ in Jn vidimo predvsem v okvirih znamenite vrstice 14,6, ki verjetno predstavlja vrh oz. središče Jn. O resnici bomo tako v nadaljevanju razmišljali kot o poti, kot o celostni človekovi drži (kar je pravzaprav le še en vidik resnice kot poti), pogledali bomo v kakšnem razmerju sta resnica in življenje, v zadnjem podpoglavju pa bomo izpostavili še vidik Jezusa kot dokončnega razodetja resnice.

3.1 Resnica kot pot

Da je povezava pojmov »resnica« in »pot« močno prisotna tako v SZ kot tudi v Jn, je bilo v našem delu večkrat nakazano. V tem poglavju pa bomo sedaj izpostavili, na kakšen način vse lahko gledamo na resnico kot na pot v povezavi s SZ pomenom zvestobe in na kakšen način 4. evangelij dopolni pogled na resnico, ki je pot.

Na pot lahko v povezavi s povedanim v prejšnjih poglavjih gledamo na dva načina. Prvi je pot v smislu *vztrajanja* pri Božji zavezi oz. njegovem razodetju, drugi pa je pot v smislu *odkrivanja* vedno novih globin, vidikov in razsežnosti te zaveze oz. razodetja.

Prvi je prisoten sploh v SZ, ohranja pa se tudi v Jn, medtem ko je drugi vidik bolj značilen za Jn, na kar bomo tu nakazali.

Povedali smo, da ima v SZ pot resnice predvsem moralno razsežnost in torej pomeni življenje v skladu z Božjo voljo (z njegovimi zakoni) (Brown 1970, 715). Ti razodeti zakoni Izraelovemu ljudstvu vsebujejo navodila, ki govorijo o tem, kaj je prav in kaj narobe, ki jim je potrebno slediti in vztrajati v njihovem izpolnjevanju. V tem smislu smo razumeli nekatere starozavezne vrstice, v katerih človek prosi Boga za vodstvo v njegovi resnici (Ps 25,4-5; 86,11; Tob 1,3) oz. zvestobi (Ps 26,3; 43,3; 119,30); prisotno pa je tudi vodstvo duha v Ps 143,10: »Tvoj dobri duh naj me vodi po ravni deželi«.

Resnico kot pot v tem kontekstu torej razumemo kot *vztrajanje* pri tistem, kar nam je bilo razodeto od Boga, pri čemer se približamo starozaveznemu pomenu resnice - »zvestoba«. Ta »zvestoba« je sicer v SZ pripisana zgolj Bogu (čeprav so ljudje lahko označeni kot zanesljivi), vendar se zaradi njegovega zgleda pričakuje tudi od ljudi (Botterweck in Ringgren 1983, 315).

V Jn je resnica lahko pot na več načinov, vendar tako kot v SZ pomeni vztrajanje oz. zvestobo⁵⁷ Božjemu nauku. V tem smislu je vredno omeniti predvsem Jn 8,31, kjer Jezus pravi: »Če ostanete v moji besedi, ste resnično moji učenci.« Ta vrstica že odseva Jezusov izrek, ki sicer sledi kasneje v evangeliju: »Jaz sem pot, resnica in življenje.« (14,6). Lahko bi rekli, da zaradi teh besed kasneje za Pilata ne moremo reči, da je »iz resnice« (18,37), saj ni vztrajal v resnici, čeprav bi iz njegovega truda za Jezusovo oprostitev lahko sklepali, da jo je poznal. Kdor resnico vzame kot pot, ji namreč pripada, ne pa tisti, ki ji sledi le v določenem trenutku ali obdobju (Köstenberger 2004, 261).

Na tako predstavljen način je resnica torej pot, ki spominja na starozavezno »zvestobo«. Drugi vidik resnice kot poti pa je v *odkrivanju* vedno globljih spoznanj in novih vidikov resnice v različnih življenjskih situacijah in obdobjih. Na tak način gledamo v. 14,17; 15,26; 16,13, kjer so kot naloge Sv. Duha navedene pričevanje, uvajanje v resnico in razodevanje prihodnjih reči. Kot smo povedali, v teh vrsticah ne gre za razodevanje neke nove resnice oz. za nadgradnjo razodetja, ki je prišlo po Jezusu, temveč za

⁵⁷ Na tem mestu spomnimo, da tudi helenizem s pojmom *alētheia*-e nakaže na večno oz. božansko, prav tako pa tudi na neuničljivo (Kittel 1983, 240), s čimer se približa starozaveznemu pomenu resnice kot zvestobe. Glej str. 19-20.

interpretacijo tega (Brown 1970, 716). Čeprav je bila resnica v svoji polnosti že razodeta, na človeka namreč nima aktivnega učinka, če v polnosti ne razume njene vrednosti in njenega sporočila.

V tem smislu verjetno namen Jn 8,32 ni povedati, da resnice še ne poznamo oz. z njo nismo seznanjeni; Jezus je namreč že prišel na svet kot utelešenje resnice⁵⁸, prav tako pa se je Bog že mnogo prej izraelskemu ljudstvu razodeval tako v znamenjih kot v razodetju svojih zakonov. Tako je možno, da je sporočilo vrstice v tem, da sporočila resnice, ki nam je bilo predano še ne doumemo v vsej njeni globini in zato tudi v skladu z njim še ne moremo svobodno ravnati oz. živeti.

Resnica kot pot je v okvirih teh vrstic torej v spoznavanju, v odkrivanju. Ker je presežen pojem, namreč človeku ni dokončno dosegljiva, lahko pa se ji stalno približuje. Resnica kot pot ob vedno novem spoznavanju človeku omogoča rast. V Jezusovem času tako priložnost za rast dobijo Judje, ko ob spoznavanju evangelija nadgrajujejo svoje vedenje, ki ga imajo o Bogu iz SZ (iz Postave), v današnjem času pa je ta izziv postavljen vsem nam. Pot namreč vodi k Bogu (Jn 14,6), zato bi lahko rekli, da gre pri spoznavanju resnice pravzaprav za spoznavanje Boga.

Zdi se, da je razlika med starozavezno in Jn potjo resnice predvsem v tem, da je v Jn življenje v skladu z resnico obogateno s spoznanjem, ki na neki način človeku daje nove razloge, zakaj sploh živeti v skladu z resnico, nove motive, ki ga obogatijo in osvobodijo od napačnih predstav, ki jih je imel pred tem. Novost v Jn je v povezavi z vodenjem Božjega duha v SZ predvsem v tem: Božji duh v SZ ljudstvo vodi v smislu, da mu kaže, kaj je prav. Duh resnice pa v Jn daje globlje razumevanje Božje resnice (Brown 1970, 715). SZ se je tako ustavljala predvsem ob vprašanju »kaj«, NZ pa se ustavlja ob vprašanih »zakaj« in »kako«, kar odpira nove dimenzije človekovemu bivanju.

Ob koncu ob dveh predstavljenih vidikih poti poudarimo še naslednje: Jezusov stavek »In spoznali boste resnico in resnica vas bo osvobodila« (8,32) sledi njegovemu izreku »Če ostanete v moji besedi, ste resnično moji učenci« (8,31). Vidik spoznavanja »vse resnice« in »prihodnjih reči« (16,13) je torej pogojen z vidikom vztrajanja oz. zvestobe;

⁵⁸ Res je sicer, da v trenutku, ko je Jezus izrekel ta stavek, njegova smrt in vstajenje še nista bila izvršena, kar pomeni, da do vrhunca njegovega pričevanja za resnico še ni prišlo.

globlje spoznanje resnice je posledica hoje po poti razodetega Božjega nauka (učencevstva).

3.2 Resnica kot človekova celostna drža

Na vidik resnice, ki naj s svojim delovanjem prevzame celotnega človeka, pravzaprav lahko gledamo kot na le še en vidik resnice kot poti. Resnico namreč vidi kot temeljno usmeritev človeka, ki se kaže na vseh področjih njegovega delovanja ves čas in ne zgolj v osamljenih dogodkih. Iz resnice se tako razvijajo tudi nekatere drže, na katere bomo opozorili ob odlomkih iz SZ in Jn.

Resnica je bila že v SZ vrednota, v skladu s katero naj ljudje govorijo (Zah 8,16), živijo in jo tudi iščejo (Zah 8,19; Prg 23,23) (Botterweck in Ringgren 1983, 312). Prav idejo resnice kot notranje drže pa je celo vsebovala starozavezna *'ēmûnāh*. Kot kontrast *šeqer* je predstavljala celotno področje človekovih dejanj – eno izmed dveh poti, ki jih človek lahko izbere. V smislu *'ēmûnāh* oz. *šeqer* je bila tako vsaka človekova dejavnost zaznamovana bodisi z resnico ali z lažjo. *'ēmûnāh* torej ni predstavljala zgolj občasne »uporabe« resnice, ki bi bila kot taka zato predvsem zunanji pojav, temveč je izražala idejo notranje stabilnosti, integritete, vestnosti in preudarnosti (317).

V Jn na tako držo usmerijo pozornost vrstice 17,17.19, kjer Jezus prosi Boga, naj učence posveti v resnici, prav tako pa se tudi Jezus sam zanje posvečuje, da bi bili tudi oni posvečeni v resnici. Prežetost učencev z resnico je usmerjena v njihovo pričevanje zanjo in njeno udejanjanje po Jezusovem odhodu, kar je utemeljeno že v SZ – če naj človek deluje za Boga, naj sebe »naredi svetega«, ker je Bog svet (Brown 1970, 765). V kristjanih, ki so sprejeli vero, se mora resnica torej odražati v njihovem mišljenju in načinu življenja. To zaobjema zvestobo veri, prav tako pa tudi iskrenost misli in dejanja v skladu z normo resnice (Steinmueller in Sullivan 1956, 649).

V Jn je tako kot pravi Izraelec (v katerem ni zvijače) imenovan Natanael, ki si je po eni izmed razlag tak naziv prislužil z neposrednostjo besed, ki jih je izrekel v v. 46 (Moloney 1998, 61). V njegovih besedah ni bilo zaslediti neiskrenosti ali prikritih

namenov, kot pri izvornem Izraelcu Jakobu (1 Mz 27,35-36) (Brown 1966, 87), zaradi česar ga je tako Jezus označil kot pravega pripadnika izvoljenega Božjega ljudstva in s tem nakazal, kako pomembna vrednota je resnicoljubnost.

Na področju dejanj se zasidranost v resnici kaže v drži pravičnosti, o čemer govori tudi kumranska literatura: »V skladu s svojim dednim deležem pri resnici je človek pravičen in tako sovraži krivico, v skladu z deležem pri krivičnosti pa ravna krivično in tako mrzi resnico« (1QS 4,24-25) (Brown, Fitzmyer in Murphy 1990, 956). V smislu pravičnosti v Jn razumemo v. 3,21, v kateri ima tak pomen ravnanje po resnici. Da je resnica predpogoj za pravico, je sicer rečeno že v SZ, in tako v Ps 15,2 pravičnost zaznamuje predvsem človekova dejanja, medtem ko resnica zaznamuje človekovo notranjost, tj. srce oz. misli. Tako *'emet* kot *'ēmûnāh* zato med ljudi prinašata red, kadar pa je resnica odsotna, red skupaj s pravičnostjo izgine (Iz 59,4.14; Jer 9,2).

Zdi se, da zgornja drža pravičnosti sicer izvira iz resnice, ki jo razumemo kot skladanje z realnim stanjem stvari. Človek pa je poklican, da v svojem življenju ravna tudi v skladu z resnico, ki jo razumemo kot razodetje Boga. Zaradi tega naj kristjani ohranjajo pravo in pristno vero ter izkazujejo ljubezen do bližnjega (Ef 5,9; 1 Jn 3,18-19; 2 Jn 1,3) (Steinmueller in Sullivan 1956, 649). Jezusu namreč pripada, kdor je iz resnice (18,37) in kdor ljubi (13,35).

Da človek resnico lahko izvršuje na tak način, pa mora do nje razviti nek odnos. V Jn, kjer se resnica nanaša na resničnost Boga Očeta, ki se razodeva v Sinu Jezusu, je ta resnica osebna. Kristus je hkrati znanilec novice in sporočilo samo. Ker je resnica osebna, je posledično tudi usvajanje resnice osebno. Ni toliko naučena kot je sprejeta z vsemi svojimi življenjsko-spreminjajočimi posledicami, ko človek pride v odnos z Jezusom (Green in McKnight 1992, 859). Zaradi tega je resnico kot celostno držo šele mogoče živeti.

Celotnega človeka pod tem vidikom tako zahteva čaščenje Boga, ki naj se vrši v duhu in resnici (glej Jn 4,23-24). Izraz nakazuje na čaščenje Boga z življenjem (Moloney 1998, 133), kar pomeni v vsakem trenutku, na področju misli, besed in dejanj. Ker je namreč Božja narava duhovna, ga je potrebno tudi častiti v skladu s tem (Köstenberger 2004, 156-157) – kot duh je namreč stalno prisoten. Izraz »v duhu« tako lahko nakazuje na prisotnost (človeka), »v resnici« pa na iskrenost. Kot smo že omenili, gre za snovanje

osebnega odnosa v povezavi s tem pa Köstenberger navaja Stibbetov izrek, da je pravo čaščenje očetovsko v bistvu (Oče), osebno v izvoru (Sin) in duhovno po značaju (Duh) (157).

3.3 Resnica in življenje

Povezave med resnico in življenjem v SP tako v SZ kot v NZ niso redke. Medtem ko v Jn najdemo prav povezave med samim življenjem in resnico, pa so v SZ bolj kot te zelo pogoste povezave med hebr. korenem *'mn* in življenjem oz. obstojem.

Na življenje nakazuje že prvi omenjeni (aramejski) prevod: »(Naj bo faraon ali njegov prestol) *trajen* kot dnevi nebes« (Botterweck in Ringgren 1983, 292), temu pomenu pa sledijo tudi nekateri prevodi nifal oblike hebr. korena *'mn*: »trajen«, »stalen« (295). Zanimivo povezavo med pojmom resnice in življenja vsebuje tudi starozavezna vrstica Iz 7,9, ki pravi: »Če ne boste verovali, ne boste obstali.« Vrstica vero postavlja kot pogoj za življenje⁵⁹, enak pomen pa najdemo tudi v 4 Mz 20,12; 2 Krn 20,20; Hab 2,4.

Poleg povezav življenja in vere (ki jo v zgornjih vrsticah zasledimo kot prevod hebr. korena *'mn*) v drugih vrsticah najdemo še druge prevode korena *'mn*, ki vodijo proti življenju oz. v obstoj. V Prg 12,19 tako »Poštene ustnice veljajo za vselej, varljiv jezik le za trenutek«, v Ps 31,24 »Gospod čuva zveste«, v Prg 13,17 glasnik resnice »prinaša zdravje«, v Prg 29,14 pa je prestol kralja, ki sodi reveže po pravici, utrjen na veke.

Že na podlagi same SZ torej lahko zaključimo, da resnica vodi v življenje, to logiko pa ohranja tudi Jn (Brown 1970, 631). Tako kot v SZ so v Jn pogoste povezave vere⁶⁰ in življenja – kdor veruje, ima (večno) življenje (3,15; 5,24; 6,47; 11,25; 20,31). Izrecne povezave resnice in življenja pa so nato prisotne v 14,6, kjer je Jezus enačen z resnico in življenjem, v 8,44 pa je posredno povedano, da imata resnica in življenje isti izvor v

⁵⁹ Zanimivo pa se v tej vrstici izpeljanka korena *'mn* pojavi tako za besedo »verovali« kot tudi za besedo »obstali«.

⁶⁰ Vera je v Jn posledica sprejetja resnice.

nasprotju z lažjo in smrtjo⁶¹. V Jn 18,37 je nato predstavljen še namen Jezusovega prihoda na svet: da pričuje za resnico, medtem ko Jn 10,10 razodeva namen, »da bi imeli življenje...v obilju«.

V vseh navedenih evangeljskih vrsticah sta resnica in življenje torej utemeljeni v Jezusu, medtem ko je hudič izvor laži in smrti (8,44). Jezus, ki je resnica, v evangeliju na otipljiv način življenje deli preko čudežev, sploh je to vidno v obuditvi Lazarja (Jn 11,38-44). Polnost resnice sicer vsebuje tudi njegov nauk, kar se najbolj nazorno izkaže v Jezusovem vstajenju po njegovi smrti. On, ki je utelešena Resnica, ni mogel ostati v smrti, saj je bistveno zaznamovan z Življenjem. Tudi vse »Jaz sem« trditve v Jn razglajajo to resnico. Odsevajo namreč starozavezno vrstico 2 Mz 3,14, kjer Bog samega sebe imenuje »JAZ SEM, KI SEM«. Jezus, ki je resnica, je kot Bog v 2 Mz 3,14 – On JE (Buttrick 1962, 716).

3.4 Jezus kot dokončno razodetje resnice

Tako kot Jn 14,6 tudi nasploh celotna NZ razglaja, da je bila v Jezusu Kristusu razodeta vsa resnica (Hahn 2009, 927). Da je Jezus utelešenje resnice, je sicer v Jn zelo hitro razvidno vsakomur, kdor preleti vrstice, v katerih se pojavi »resnica«. Tam skorajda ni mesta s to besedo (ali njeno izpeljanko), ki ne bi bilo vezano na Jezusa, kar bomo prikazali tudi v nadaljevanju.

Da je resnica lastnost Boga in ima v njem svoj izvor, pa vseeno ni novost NZ, temveč je že v SZ stalno izpostavljeno. *'ēmet* in *'ēmūnāh* sta sicer, kadar sta vezani na Boga, najpogosteje prevedeni kot zvestoba, zaradi česar »resnica« označi lastnost Božje narave ali volje – konstantnost in nespremenljivost (Buttrick 1962, 714). (Starozavezni) Bog je tako zelo oddaljen od muhastih poganskih božanstev, saj je dosleden tako v svoji nepopustljivi mržnji do greha kot tudi v ljubeznivi skrbi za svoje otroke (Douglas 1987, 1225).

⁶¹ Bistvena povezanost resnice in življenja obstaja na tem mestu tudi v okvirih kozmološkega dualizma, pri katerem *alētheia* (»resnica«) in *zoē* (»življenje«) sovpadata, prav tako pa je *alētheia* lahko sopomenka besedi *afthartos* (»nerazpadljiv«, »neuničljiv«, »neumrljiv«) (Kittel 1983, 240). Glej str. 19-20.

Ta Božja zvesta ljubezen, njegovi »dobrota in zvestoba«, pa sta bili najvišje razodeti z utelešenjem Jezusa, ki je najvišje in dokončno razodetje resnice Boga (McKenzie 1965, 902). Na to dopolnitev starozaveznega razodetja Jn nakaže takoj na samem začetku (v prologu), kjer vrstice 1,14.17 primerjajo utelešenje Jezusa kot Besede z Božjim razodetjem Mojzesu na gori Sinaj. Izraz »milost in resnica« (1,14.17) odseva Božjo »dobroto in zvestobo« iz 2 Mz 34,6 (Köstenberger 2004, 44-45).

Da je Jezus dokončno razodetje resnice, nakažejo tudi vrstice, ki uporabljajo nekatere starozavezne simbole. V vrstici 1,9, kjer se »resnica« (oz. njena izpeljanka) tudi prvič pojavi⁶², je Jezus tako imenovan »resnična luč«, v naslednjih poglavjih pa je imenovan še »resnični kruh iz nebes« (6,32), »resnična jed« in »resnična pijača« (6,55) ter »resnična vinska trta« (15,1). Zdi se, da gre v teh vrsticah sicer za drugačen poudarek kot v Jn 1,14.17, saj gre bolj kot za kontinuiteto Božje resnice oz. zvestobe za ponazoritev Jezusove avtoritete, veljave oz. izvora. Bolj kot kontinuiteto torej izpostavljajo kontrast med SZ in NZ, med zemeljsko in nebeško resničnostjo. Nekateri izmed teh simbolov so tako znamenja, ki nakazujejo na odrešenje v prihodnosti (209-210), drugi pa so vezani na Izraelsko ljudstvo, oz. ponazarjajo odnos med izraelskim ljudstvom in (njegovim) Bogom.

Na omenjenih mestih »resničen« torej pomeni več kot pravi ali pristen; je resničen v smislu trajnega, stalnega, obstojnega; njegova trajnost je ukoreninjena v njegovem nebeškem in nepokvarljivem značaju. »Resnično« tu označuje prvobitno oz. izvorno, zemeljska hrana in pijača, luč in vino so le imitacija tega (McKenzie 1965, 901). »Resnična« tu nakazuje, da so luč, kruh in vino dosegli svojo izpolnitev in svoj vrh v polnosti. Jezus je *vir* duhovne luči in ne le »nekaj, kar je bolj usmerjeno proti luči kot proti temi«.

Kot vir Jezus torej v nasprotju s starozavezno mano daje življenje, v nasprotju s starozavezno vinsko trto (izraelskim ljudstvom) pa daje sad. Medtem, ko je v Iz 5,2 in Jer 2,21 rečeno, da izraelsko ljudstvo ni rodovitno oz. ne daje sadu, kot bi ga pričakovali, pa je Jezus rodovit in daje ta sad v polnosti (Köstenberger 2004, 450). Sad je v življenju z Bogom, do katerega ljudstvo ne pride oz. od njega stalno odpada. Jezus pa je eno z Bogom, in iz te enosti podarja naprej tisto, kar iz te skupnosti z

⁶² Na ta način pa se tako tudi vse omembe resnice v Janezovem prologu (1,9.14.17) navežejo na SZ.

Bogom prejema. V tem smislu v Heb 1,1-4 zasledimo, da Bog govori po Sinu (v. 2), ki je odsvit Božjega veličastva in »odtis njegovega obstoja« (v. 3).

Nekateri starozavezni simboli torej nakazujejo na starozavezno Božjo resničnost, na njegovo »dobroto in zvestobo«, ki se ohranja in v polnosti izvršuje v Jezusu Kristusu, nekateri simboli pa utrjujejo Jezusovo avtoriteto. Njegovo avtoriteto v Jn sicer ljudstvo prepozna. Kot »resničnega« ga imenujejo Judje (6,14; 7,26.40) in tujci (Samaritanov; v 4,42). Njegova zasidranost v resnici je vsakič poudarjena z omembo govorjenja oz. pričevanja resnice (8,14.16.40.45.46; 16,7; 18,37), prav tako pa na to opozarja izraz »Resnično, resnično« (npr. 1,51; 3,5; 6,47; 12,24; 16,23...), ki ga zasledimo na začetku nekaterih Jezusovih izrekov. On je »pot, resnica in življenje« (14,6), ki osvobaja (8,32) in preko sebe posvečuje (17,17.19), kot takega pa ga bo še v prihodnosti razodeval Duh resnice (14,17; 15,26; 16,13).

Če pa je Jezus dokončno razodetje resnice, o katerem govorimo, kaj to konkretno pomeni in v čem je to dokončno razodetje? Pomeni, da je bila resnica v vsej svoji meri prisotna v njegovih besedah in dejanjih, najvišji izraz pa je dosegla v Jezusovi smrti na križu (Schlier) (Brown 1966, 854). To je pomembno, ker logika v ozadju njegovih besed in dejanj tako nakazuje na ljubezen, o kateri je sicer tudi veliko govoril v evangeliju (15,13; 13,34-35) (Fausti 2012, 497). Kot razodetje Boga Jezus tako nakazuje na Božjo naravo, ki se je v NZ razodela v polnosti, v SZ pa se je kot »dobrota« stalno pojavljala poleg »zvestobe«. Čeprav na podlagi tega, kar smo povedali v diplomskem delu, morda ne moremo potegniti jasnih zaključkov o tem, da je resnica v četrtem evangeliju izenačena z ljubeznijo, pa se za nadaljnjo iskanje odgovora lahko usmerimo v Janezova pisma, ki podajajo merilo, da je, kdor ljubi, iz resnice (1 Jn 3,18-19) (Brown 1970, 854).

SKLEP

»Kaj je resnica?« je znamenito vprašanje, ki ga v Jn 18,38 zastavlja Pilat in ki si ga v nekem trenutku življenja zastavi vsak človek. Življenje brez poznavanja resnice pušča človeka brez smisla, zato je iskanje odgovora na to vprašanje ena najpomembnejših (če ne najpomembnejša) nalog vsakega posameznika.

V diplomskem delu smo zato predstavili povezave med pojmovanjem resnice v SZ in v Jn. Najprej smo tako spoznavali hebrejsko izrazoslovje SZ in grško izrazoslovje NZ. Povedali smo, kaj zaznamuje starozavezno resnico, kaj se od tega pomena ohrani v NZ (in še posebej v Jn) ter katere novosti v povezavi s pojmovanjem resnice v omenjeni besedili vnese grška kultura. V nadaljevanju smo se posvetili sistematični analizi pojma resnice v Jn, kjer smo vrstice, v katerih se pojavi »resnica« oz. njene izpeljanke, umestili v širši kontekst ob povezovanju s starozaveznimi in nekaterimi novozaveznimi vrsticami. Ob koncu smo svoja opažanja strnili v vidikih, ki so v diplomskem delu izstopali tako v SZ kot v Jn in v okviru tega prišli do naslednjih zaključkov o resnici.

Ugotovili smo, da ima hebrejski koren *'mn*, kadar je v rabi kot samostalnik, najpogosteje pomen »zvestoba«, zaradi česar se kot nasprotje resnice pojmuje nestanovitnost oz. muhavost (Buttrick 1962, 714). Sama celoten spekter prevodov korena *'mn* (sploh kadar gre za njegove samostalniške in pridevniške pomene) sicer vidim kot nekakšen opis narave resnice, ki pa je v skladu z zgoraj povedanim – resnico prikazuje kot nekaj nespremenljivega. Na tak opis resnice nas usmerijo prevodi »trajen«, »trden« in »stalen«, zaradi česar je resnica »zanesljiva« in »zvesta«. Drže: »verjeti«, »verovati«, »zaupati«, »zanesti se na« (ki izražajo pomen glagolskih oblik hebr. korena *'mn*) se potem rodijo prav iz te gotovosti – iz resnice kot trdne točke, ki se z menjavanjem časov, okoliščin ali razpoloženj ne spreminja.

Do spoznanja te resnice je v okviru SZ in Jn mogoče priti, če gledamo na resnico kot na pot. Čeprav je resnica človeku presežen pojem in mu zaradi tega nikoli ni v polnosti dosegljiva, pa jo je vseeno mogoče spoznavati, vendar ne na način, da bi jo človek

posedoval. V SP⁶³ je spoznanje resnice pogojeno z vztrajanjem v resnici, ki jo kot razodetje od Boga že poznamo. Pri vidiku spoznavanja gre torej za odkrivanje globljega pomena resnice, ki nam je bila že razodeta od Boga, in ne za odiranje resnice, ki bi bila od tega razodetja ločena. Resnica je pot torej v smislu *vztrajanja* pri že poznanem in v *odkrivanju*, kaj to »že poznano« v svoji globini dejansko zame pomeni. Na ta vidik sama zato gledam kot na proces rasti človeka, pri katerem je vedno bolj udeležen pri spoznavanju Boga, h kateremu resnica vodi (Jn 14,6). V človeškem odkrivanju logike za resnico, ki nam je bila že razodeta, vidim odkrivanje logike Božjega ravnanja in odkrivanje narave njegove osebe, s tem pa človek spoznava tudi to, kaj je v odnosu do Boga on sam.

V povezavi z vidikom resnice kot poti pa ugotavljamo še naslednje. Ker je resnica pot ne samo v smislu (globljega) spoznavanja, temveč najprej v smislu vztrajanja v *že poznanem razodetju* (ki globlje spoznavanje pogojuje), je na odkrivanje resnice v okvirih tega neprimerno gledati kot na odkrivanje neke subjektivne resnice, ki bi bila v nasprotju z *že poznano* Božjo razodeto resnico. Res je, da smo v delu omenjali, da je resnica osebna in je zato tudi usvajanje resnice osebno (Green in McKnight 1992, 859), vendar se zdi, da ta izraz želi povedati, da je resnica osebna v smislu, da je namenjena prav meni in ne komurkoli, osebno usvajanje resnice pa bolj želi nakazati na način usvajana kot pa na izvor resnice.

SZ in Jn poudarjata tudi pomen resnice, ki jo razumemo kot polno oz. dejansko stanje stvari. Med odkrivanjem presežne Božje resnice naj bo človeku tako vodilo tudi resnica, ki jo razumemo v tem grškem smislu. Zdi se, da je misliti, govoriti in ravnati v skladu z resnico lastnost, ki je značilna za pripadnike Božjega ljudstva, zaradi česar je tudi Natanael imenovan »pravi Izraelec, v katerem ni zvijače« (1,47). Človek naj s svojim življenjem torej živi resnico, ta naj bo vodilo vsakega njegovega dejanja.

To udejanjanje resnice je za človeka pomembno zaradi že omenjenega globljega spoznavanja resnice, poleg tega pa resnica v SP vodi tudi v življenje. Povezava resnice in življenja je bila v Jn stalno prisotna, da vodi v življenje, pa je bilo v NZ najboljše razvidno v Jezusovem vstajenju. On, ki je Resnica, ni mogel ostati v smrti. Delovanje v skladu z resnico človeka torej navdaja s smislom, saj vodi v življenje. Za občutenje

⁶³ Na tem mestu in v nadaljevanju SP označuje zgolj besedila, ki smo jih v našem delu zajeli v obravnavo, tj. SZ in Jn.

polnosti, sreče in vsega, kar povezujemo z življenjem, je torej potrebno slediti resnici, medtem ko je udejanjanje laži usmerjeno proti smrti (Jn 8,44).

V Jn je bila polnost vse resnice razodeta v Jezusu Kristusu, ki je kot dokončno razodetje prišel dopolnit starozavezne simbole. Njegova dopolnitev je prinesla resnico o tem, kdo je Bog, posledično pa je odgovorila na vprašanje, kdo smo mi. Odnos med SZ in Jn zato ustreza modelu, ki ga strokovnjaki opisujejo kot zgodovinsko-odrešenjskega⁶⁴. Obe zavezi (starozavezna in novozavezna) namreč predstavljata eno samo zgodovino odrešenja, pričujeta o enem Bogu, ki je v različnih obdobjih na različne načine posegal v stvarstvo in se pri tem prilagodil življenju človeštva v različnih etapah njegovega razvoja (Grilli 2007).

Jn nakazuje, da je resnica Boga, ki je bila razodeta v Jezusu, izenačena z ljubeznijo, čeprav 4. evangelij ne vsebuje neposrednih oz. direktnih povezav med tema dvema pojmom. Povezavo smo videli predvsem v dejstvu, da je Jezus v Jn izenačen z resnico, logika v ozadju njegovega delovanja pa razkriva ljubezen, prav tako pa tudi sam Jn ljubezni posveča pomemben poudarek. Da bi povezavo med pojmom ljubezni in resnice bolje nakazali, bi se morali usmeriti še v obravnavo Janezovih pisem, ki to povezavo bolj jasno nakazujejo.

Na podlagi ugotovitve diplomskega dela bi bilo vredno bolj osvetliti povezave med resnico in ljubeznijo v Janezovi tradiciji - vidik, ki smo se ga sicer v našem delu le bežno dotaknili. Medtem ko v Janezovem evangeliju namreč bolj izstopa, da je Bog resnica (Jn 3,33; 14,6; 15,26), je v Janezovih pismih jasno, da je Bog ljubezen (1 Jn 4,7-21).

Druga možnost za razširitev naše raziskave pa se kaže tudi v primerjavi Janezovega razumevanja resnice z razumevanjem resnice pri Pavlu, saj od novozaveznih knjig prav ta dva avtorja izstopata po pogostosti omenjanja »resnice«, medtem ko sinoptiki in drugi avtorji temu pojmu ne posvečajo velike pozornosti. Na ta način bi pridobili širši vpogled v pojmovanje svetopisemske resnice in bolj jasno spoznanje, kaj nam že razodeta Resnica želi sporočiti.

⁶⁴ Avtor se v delu, ki ga navajamo, posebej posveča vprašanju odnosa med SZ in NZ in navaja več modelov razumevanja tega odnosa. Poleg omenjenega modela navaja še konfliktni model, tipološko-alegorični model, model obljuba-izpolnitev in dialoški model.

POVZETEK

Diplomsko delo *Starozavezno ozadje pojmovanja resnice v Janezovem evangeliju* raziskuje stične točke med »resnico«, kot jo pojmuje Stara zaveza in »resnico«, kot jo pojmuje Janezov evangelij. V povezavi s tem želi ugotoviti, kaj o resnici lahko povemo na podlagi izbranih svetopisemskih knjig in kaj ima ta povedati sodobnemu človeku.

Diplomsko delo temelji na sinhroni metodi, kar pomeni, da avtorica svetopisemska besedila, na katera se navezuje analizira v njihovi končni obliki in se ne posveča zgodovinskemu razvoju besedil posameznih knjig, kot je to značilno za diahrono metodo, ki se jo v delu avtorica sicer prav tako poslužuje, kjer je potrebno.

V prvem poglavju se avtorica (s poudarkom na starozaveznih izrazih) posveti hebrejskim in grškim izrazom, ki jih najdemo v Svetem pismu in spadajo k semantičnemu polju »resnica«. Na podlagi tega ugotavlja, kaj je resnica v Stari zavezi in kako se njen vpliv kaže v Novi zavezi oz. v Janezovem evangeliju. Ob tem opiše tudi novosti, ki jih v Novo zavezo in Janezov evangelij s svojim pojavom vnese grška kultura.

Drugo poglavje se posveti sistematični analizi pojma resnice v Janezovem evangeliju. Odlomkom z omembo »resnice« in njenih izpeljank poišče povezave v starozaveznih in novozaveznih odlomkih, ki so aktualni za posamezen obravnavan kontekst in na ta način nakazuje smernice za globlje dojetje resnice v Janezovem evangeliju.

V zadnjem poglavju avtorica svoja opažanja in povezave strne in izpostavi vidike, ki v povezavi z resnico izstopajo oz. so skupni tako Stari zavezi kot 4. evangeliju. Resnico predstavi v smislu poti, v smislu celostne človekove drže, nakaže na povezave med resnico in življenjem ter izpostavi Jezusovo vlogo pri dokončnem razodetju resnice.

Ključne besede: Resnica, Janezov evangelij, Stara zaveza, Nova zaveza, Zvestoba, Razodetje

SUMMARY

The thesis *Old Testament background of the conception of the truth in the Gospel of John* researches contact points between “the truth” named by Old Testament and “the truth” named by Gospel of John. Within this connection the thesis wants to find out what can we tell about the truth based on selected books of the Bible, and what does this say to a modern man.

The thesis is based on the synchronous method, which means that the author analyses biblical texts she relates to in their final forms and does not dedicate to historical development of texts within each book as it is typical for diachronic method although she uses it in some parts of this work where it is necessary.

In the first chapter the author (with emphasis on Old Testament phrases) dedicates to Hebrew and Greek expressions we find in the Holy Bible and belong to the semantic field of “the truth”. From this she concludes, what is the truth in the Old Testament and how its influence shows in the New Testament respectively in John's gospel. At the same time she describes the innovations that are entered in the New Testament and the Gospel of John by appearance of Greek culture.

The second chapter dedicates to systemic analysis of conception of truth in the Gospel of John. It finds connections for the fragments mentioning “the truth” in the excerpts of Old and New Testament that are topical for each considered context and in this manner it suggests guidelines for a deeper understanding of the truth in John.

In the last chapter the author sums up her observations and connections and highlights aspects that stand out in connection with the truth respectively are common to both Old and New Testament. The truth presents as the aspect of the path, the aspect of the whole man's posture, indicates on the connections between the truth and life and exposes the role of Jesus in the final revelation of truth.

Keywords: Truth, Gospel of John, Old Testament, New Testament, Faithfulness, Revelation

REFERENCE

Viri:

Sveto pismo. Nova zaveza in Psalmi: jeruzalemska izdaja. 2010. Ljubljana: Družina: Teološka fakulteta.

Sveto pismo Stare in Nove zaveze: slovenski standardni prevod. 1997. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

Druga literatura:

Avsenik Nabergoj, Irena. 2016. Resničnost in resnica v svetopisemskih in nesvetopisemskih pripovedih in poeziji. *Bogoslovni vestnik* 76:75-88.

Botterweck, Johannes G., in Helmer Ringgren, ur. 1983. *Theological Dictionary of the Old Testament*. Michigan: Grand Rapids.

Brown, Raymond E. 1966. *The gospel according to John: (I-XII)*. New York: Doubleday.

Brown, Raymond E. 1970. *The gospel according to John: (XIII-XXI)*. New York: Doubleday.

Brown, Raymond E.; Fitzmyer, Joseph A., in Roland Murphy E., ur. 1990. *The New Jerome Biblical Commentary*. New Jersey: Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Buttrick, George Arthur, ur. 1962. *The interpreter's dictionary of the Bible: an illustrated encyclopedia*. Nashville: Abingdon.

- Douglas, J. D., ur. 1987. *New Bible dictionary*. Leicester: Inter-Varsity Press; Wheaton: Tyndale House.
- Fausti, Silvano. 2012. *Skupnost bere Janezov evangelij*. Prev. Mihaela Kavčič. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba.
- Grabner-Haider, Anton, in Jože Krašovec. 1984. *Biblični leksikon*. Celje: Mohorjeva družba.
- Green, Joel B., in Scot McKnight. 1992. *Dictionary of Jesus and the Gospels*. Downers Grove: InterVarsity Press.
- Grilli, Massimo. 2007. *Quale rapporto tra i due Testamenti: riflessione critica sui modelli ermeneutici classici concernenti l'unità delle Scritture*. Bologna: Edizioni Dehoniane Bologna.
- Hahn, Scott, ur. 2009. *Catholic bible dictionary*. New York: Doubleday.
- Kittel, Gerhard, ur. 1983. *Theological Dictionary of the New Testament*. Michigan: Grand Rapids.
- Köstenberger, Andreas J. 2004. *John*. Michigan: Grand Rapids: Baker Academic.
- Lambdin, Thomas O. 2012. *Introduction to Biblical Hebrew*. London: Darton, Longman and Todd.
- McKenzie, John L. 1965. *Dictionary of the Bible*. Milwaukee: The Bruce Publishing Company.
- Moloney, Francis J. 1998. *Sacra Pagina: The Gospel of John*. Collegeville, Minnesota: The Liturgical Press.
- Muraoka, Takamitsu. 2006. *A grammar of biblical Hebrew*. Rim: Editrice Pontificio Istituto Biblico.
- Palmisano, Maria C. 2014. *Eksegeza Peteroknjižja: "Ker je ljubil tvoje očete" (5 Mz 4, 37)*. Priročniki Teološke fakultete 23. Ljubljana: Teološka fakulteta.
- Peklaj, Marijan. 2004. *Hebrejsko-slovenski in aramejsko-slovenski slovar Stare zaveze*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

Steinmueller, John E., in Kathryn Sullivan. 1956. *Catholic biblical encyclopedia: Old and New Testaments*. New York: J. F. Wagner.

Špelič, Miran. 2002. *Grško-slovenski slovar Nove zaveze*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

Zupet, Janez. 2006. *Kumranski rokopisi*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

